

BIBLIOTHEEK

Juni 2015

Maatschappelijke waarde Totale BiebPanel

Een onderzoek naar maatschappelijke en
persoonlijke waarde van de bibliotheek
volgens de leden

KB Koninklijke Bibliotheek
Nationale bibliotheek van Nederland

BiebPanel

Inhoud

Onepager	2	4. Persoonlijke waarde	20
Conclusies en aanbevelingen	3	4.1 Persoonlijke waarde algemeen	21
Verantwoording	7	4.2 Persoonlijke waarde op verschillende gebieden	22
1. Doel van bibliotheekbezoek	10	4.3 Opbrengsten trainingen en cursussen	24
1.1 Redenen om de bibliotheek te bezoeken	11	4.4 Opbrengsten activiteiten	27
1.2 Belangrijkste voordelen bibliotheek	12	5. Opbrengsten in internationaal perspectief	30
2. Maatschappelijke waarde	13	5.1 Opbrengsten op verschillende gebieden	31
2.1 Maatschappelijke waarde algemeen	14	5.2 Internationaal onderzoek naar opbrengsten	33
2.2 Maatschappelijke waarde op verschillende gebieden	15	6. Gebruik en ontmoeting	36
3. Laaggeletterdheid en beperkte digitale vaardigheden	17	6.1 Gebruik van diensten	37
3.1 Rol van de bibliotheek bij laaggeletterdheid	18	6.2 Zoeken naar informatie	38
3.2 Rol van de bibliotheek bij beperkte digitale vaardigheden	19	6.3 Ontmoeten in de bibliotheek	40
		Steekproef	41

Onepager

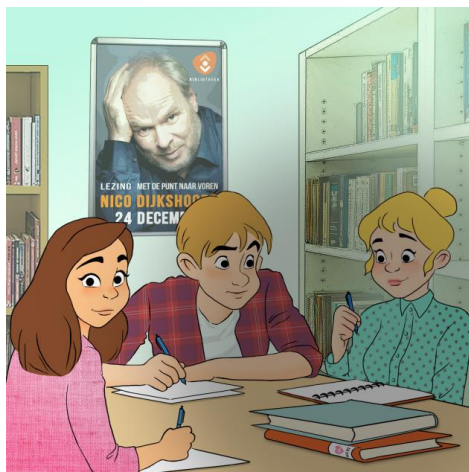
In dit onderzoek is in kaart gebracht hoe de leden van BiebPanel kijken naar de waarde van de bibliotheek, zowel voor de maatschappij als voor henzelf. 21301 leden van 97 basisbibliotheken hebben aan het onderzoek deelgenomen.

Maatschappelijke en persoonlijke waarde van de bibliotheek

Leden van BiebPanel kennen de bibliotheek een grote maatschappelijke waarde toe. Ze zien die vooral op het gebied van ontspanning, inspiratie en economisch welzijn. Zo vindt meer dan 90% dat de bibliotheek mensen met minder geld ook toegang geeft tot kennis. Een grote groep leden zou een laaggeletterde of digitaal niet vaardige buurman/buurvrouw doorverwijzen naar cursussen of spreekuren van de bibliotheek.

Voor zichzelf zien de panelleden vooral waarde op het gebied van kennis vergroten, genieten van kunst en literatuur en geld besparen. Ze komen dan ook meestal naar de bibliotheek met als doel ontspanning, persoonlijke ontwikkeling en het genieten van kunst en literatuur. Als leden in de bibliotheek naar informatie zoeken, doen ze dat vooral via informatieve materialen of via een medewerker in de bibliotheek.

In vergelijking met andere landen ligt de nadruk voor Nederlandse leden relatief veel op ontspanning en leesplezier en minder op zakelijke doelen. Ook de sociale functie komt naar voren: BiebPanel leden raken in gesprek met mensen die ze normaal niet spreken (15%) en geven aan zich door de bibliotheek minder eenzaam te voelen (12%).

Bibliotheken kunnen verder met de maatschappelijke waarde op de volgende manieren:

- Ga na op welke manier u als bibliotheek zelf waarde wilt bieden. Vooral op het gebied van leesplezier en persoonlijke ontwikkeling, zoals nu het geval is, of liever ook focus op andere gebieden? Breng in kaart welke stappen u kunt zetten om tot de gewenste uitstraling te komen.
- Gebruik uw bestaande leden ook om uw dienstverlening voor kwetsbare groepen (zoals laaggeletterden / minder digitaal vaardigen) te promoten.
- Blijf investeren in de medewerkers van de bibliotheek.
- Overtuig uw gemeente door aan te sluiten op wat er leeft en op wat de wethouders / raadsleden belangrijk of aansprekend vinden. Met een kort, bondig en positief verhaal kunt u communiceren waar uw bibliotheek voor staat. U kunt gegevens uit dit onderzoek gebruiken, aangevuld met bijvoorbeeld onderzoek onder andere doelgroepen, bibliotheekgegevens en onderzoeken die elders gedaan zijn. Een lijst met beschikbare bronnen vindt u verderop.

Conclusies en aanbevelingen

Conclusies en aanbevelingen (1)

'De bibliotheek moet blijven bestaan', dat is de mening van bijna alle leden én niet-leden van de bibliotheek. Dat komt naar voren in veel onderzoeken, waaronder het BiebPanel onderzoek uit 2013 naar het imago van de bibliotheek. Maar waaróm moet de bibliotheek blijven bestaan? De vraag voor bibliotheken is nu vooral op welke gebieden ze waarde bieden volgens hun klanten (sheet 4), welke waarde ze zelf willen bieden (sheet 4 en 5), op welke manier ze hun waarde kunnen aantonen aan andere partijen (sheet 5 en 6) en waar de juiste informatie daarvoor te vinden is (sheet 6 en 7).

Uitkomsten onderzoek maatschappelijke en persoonlijke waarde van de bibliotheek

Leden kennen de bibliotheek een grote maatschappelijke waarde toe. Ze zien die vooral op het gebied van ontspanning, inspiratie en economisch welzijn. Zo vindt 95% dat de bibliotheek mensen met minder geld ook toegang geeft tot kennis. Een grote groep leden zou een laaggeletterde of digitaal niet vaardige buurman/buurvrouw doorverwijzen naar cursussen of spreekuren van de bibliotheek (de oudere leden nog meer dan de jongere leden).

Voor zichzelf zien de panelleden vooral waarde op het gebied van kennis vergroten, genieten van kunst en literatuur en geld besparen. Ze komen dan ook meestal naar de bibliotheek met als doel ontspanning, persoonlijke ontwikkeling en het genieten van kunst en literatuur. De belangrijkste redenen om hiervoor de bibliotheek te gebruiken en geen andere organisatie, is dat ze daar toegang hebben tot allerlei boeken en andere materialen, dat de bibliotheek een prettige omgeving is en bovendien goedkoop / gratis is. Voor ouderen is ook het feit dat je in de bibliotheek hulp kunt krijgen een belangrijke reden. Activiteiten hebben bij deelnemers vooral tot meer kennis geleid; trainingen en workshops tot meer kennis en vaardigheden en tot inspiratie om verder te leren. Als leden in de bibliotheek naar informatie zoeken, doen ze dat vooral via informatieve materialen en via een medewerker in de bibliotheek. In vergelijking met andere landen ligt de nadruk voor Nederlandse leden relatief veel op ontspanning en leesplezier en minder op zakelijke of werkgerelateerde doelen. Ook de sociale functie komt naar voren: leden raken bijvoorbeeld in gesprek met mensen die ze normaal niet spreken (15%) en geven aan zich door de bibliotheek minder eenzaam te voelen (12%).

Welke waarde wil de bibliotheek bieden?

- Bedenk in hoeverre u als bibliotheek wilt focussen op ontspanning en leesplezier, of dat u juist uw veel bredere rol wilt benadrukken. In Nederland ervaren leden voor zichzelf vooral opbrengsten van de bibliotheek op het gebied van leesplezier, ontspanning en persoonlijke ontwikkeling. In andere landen ligt de nadruk wat meer op bijvoorbeeld het vinden van een baan, het ontwikkelen van professionele vaardigheden of wonen/huisvesting. Dat kan komen omdat bibliotheken daar meer aanbieden op die gebieden of omdat bibliotheeklidmaatschap daar gratis is, maar ook omdat de overheid minder actief is of mensen weinig toegang hebben tot andere partijen die hierin een rol kunnen spelen. Wilt u als bibliotheek een bredere rol gaan spelen? Of is het juist goed om te focussen op ontspanning en persoonlijke ontwikkeling?
- Ga na of het beeld dat de panelleden hebben van de maatschappelijke waarde van de bibliotheek overeenkomt met wat u wilt uitstralen. In de open antwoorden komt naar voren dat panelleden de maatschappelijke waarde vooral zien in betaalbare, laagdrempelige informatievoorziening voor de samenleving, waar mensen anderen kunnen ontmoeten en bij de tijd kunnen blijven. Is dit wat u wilt uitstralen? Of zou u iets anders meer naar voren willen brengen? Breng in kaart welke stappen u daarvoor kunt zetten.

Conclusies en aanbevelingen (2)

- Gebruik uw bestaande leden ook om uw dienstverlening voor mensen die moeite hebben met lezen, communicatie of digitale media te promoten. De panelleden zien de bibliotheek als betrouwbare partner: zes op de tien zouden een *laaggeletterde* buurman/buurvrouw en bijna de helft een *laag digitaal vaardige* buurman/buurvrouw doorverwijzen naar spreekuren/cursussen van de bibliotheek. Ze moeten dan wel bekend zijn met deze spreekuren of cursussen. U kunt binnen uw programmering uw bestaande leden inzetten (met bijvoorbeeld een campagne, promotie en werving) om deze moeilijke bereikbare groepen te bereiken.
- Maak gebruik van het feit dat mensen de bibliotheek ervaren als prettige omgeving. Bijna de helft van de panelleden vindt de prettige omgeving één van de belangrijkste voordelen van de bibliotheek ten opzichte van andere instellingen. Dit geeft u een voordeel bij het aanbieden van dienstverlening en het samenwerken met andere partijen in uw gebouw.
- Blijf investeren in de medewerkers. Uit dit onderzoek blijkt dat panelleden (uit de verschillende leeftijdsgroepen) de medewerkers als één van de belangrijkste bronnen zien wanneer ze informatie komen zoeken in de bibliotheek en dat tweederde van de leden wel eens contact heeft met een medewerker voor advies. Zoals we weten uit eerdere metingen van BiebPanel zijn de panelleden over het algemeen positief over de medewerkers van de bibliotheek en worden zij gezien als een bijzonder belangrijke factor in het totaaloordeel. Het is dus belangrijk om dit positieve oordeel ook in de toekomst vast te houden en te blijven investeren in de medewerkers. Bijvoorbeeld door hen regelmatig trainingen aan te bieden op het gebied van servicegerichtheid en hen te betrekken bij het beleid, maar ook door de resultaten van dit onderzoek actief met hen te delen en doelstellingen te formuleren waar als team naartoe gewerkt kan worden.

Hoe de waarde aantonen aan andere partijen, zoals de gemeente?

- Sluit in communicatie met de gemeente / wethouder goed aan op wat er leeft. Sommige gemeenten hechten belang aan persoonlijke verhalen, zoals de laaggeletterde die na begeleiding door de bibliotheek zei “weer recht op” te lopen (een voorbeeld vanuit de Bibliotheek Graafschap). Andere wethouders zijn juist meer gericht op harde cijfers en zijn goed te overtuigen met economische “bewijzen”.
- Sluit daarnaast goed aan op de onderwerpen (of stokpaardjes) die de gemeente belangrijk vindt en zoek daar aansprekende cijfers, onderzoeken of artikelen bij. Zo kan de nadruk komen te liggen op leesbevordering voor kinderen, mediagebruik, zelfredzaamheid, bestrijding eenzaamheid, participatie, ontmoeting tussen culturen etc. Met een kort, bondig en positief verhaal kunt u communiceren waar uw bibliotheek voor staat. Geschikte gegevens kunt u vinden in dit BiebPanel onderzoek en combineren met cijfers uit andere onderzoeken, gegevens vanuit uw eigen bibliotheek en verhalen uit de praktijk. Voorbeelden van bruikbare uitkomsten (voor het totale BiebPanel) zijn:
 - 95% vindt dat de bibliotheek kennis ook toegankelijk maakt voor mensen die minder geld hebben
 - 85% vindt dat de bibliotheek hun dorp/stad aantrekkelijker maakt om te wonen
 - 72% geeft aan dat de bibliotheek ervoor heeft gezorgd dat ze hun kennis vergroot hebben
 - 12% geeft aan dat de bibliotheek ervoor heeft gezorgd dat ze zich minder eenzaam voelden
 - 60% zou een laaggeletterde buurman of buurvrouw doorverwijzen naar cursussen of spreekuren van de bibliotheek
 - 15% is in de bibliotheek in gesprek geraakt met mensen die ze in het dagelijks leven normaal niet spreken

Conclusies en aanbevelingen (3)

- Een citaat van een panellid van BiebPanel is: *“Een plek waar iedereen naar binnen kan lopen en zich bezig kan houden met studie, boeken lezen/zoeken, cultuur snuiven etc. De bieb is van onmisbare waarde: het is een centrale plek voor samenkomst”*. Een ander citaat: *“Een plek waar eenieder zijn wereld kan verbreden, vooroordelen kan verliezen en interesses kan ontwikkelen.”* Bibliotheken die deelnemen aan BiebPanel hebben de antwoorden van hun eigen leden ontvangen in een aparte bijlage.
- U kunt advies krijgen van uw PSO bij uw contact met de gemeente. Specialististen kunnen u ondersteunen bij bijvoorbeeld de rol van de bibliotheek in het sociaal domein, het omgaan met volwasseneneducatie, het aanvragen van subsidies en de rollen die de gemeente ziet voor verschillende partijen. Ook zijn er al verscheidene notities beschikbaar over hoe de bibliotheek een rol kan spelen in het sociaal domein: voor kwetsbare groepen met geestelijke of fysieke beperking, voor mensen die zorg behoeven en voorlichting nodig hebben over de nieuwe aanpak van welzijn, gezondheidszorg en jeugdzorg nieuwe stijl.

Verder onderzoek

- Ga na welke andere soorten onderzoeken naar de maatschappelijke waarde u kunt gebruiken of zelf wilt laten uitvoeren. Dit BiebPanel onderzoek geeft de opvatting van de panelleden van BiebPanel. Maar de maatschappelijke waarde is een breed en abstract onderwerp, dat op verschillende manieren te meten is. U kunt bijvoorbeeld ook onderzoek doen onder niet-leden of uw samenwerkingspartners, of kijken naar de effecten van de bibliotheek op leesplezier en leesprestaties van schoolkinderen of inburgeraars. Of u richten op ‘return on investment’, waarin wordt aangetoond wat de bibliotheek financieel gezien oplevert.
- Wees u wel bewust van de haken en ogen van onderzoek naar ‘return on investment’. Economische ‘return on investment’-benaderingen kunnen nieuwe inzichten bieden en overtuigend overkomen, maar ze kunnen ook risico’s met zich meebrengen, vanwege de methodologische kanttekeningen. In Bibliotheekblad 2015, nr.5 beschrijft M. Oomes in het artikel “De economische waarde en impact, hoe meet je die?” over de voordelen en risico’s van studies naar de economische waarde, zie ook <https://www.biebtobieb.nl/groepen/meten-maatschappelijke-opbrengst-van-openbare-bibliotheken>.
- Er zijn veel onderzoeken beschikbaar die (direct of indirect) te maken hebben met de maatschappelijke waarde. We geven u op de volgende sheet een aantal voorbeelden. Actuele informatie kunt u ook vinden op de pagina van de KB over hun programma Meten Maatschappelijke Opbrengst: <https://www.kb.nl/ob/algemene-programmas/onderzoeksagenda/meten-maatschappelijke-opbrengst-mmo>) of op de biebtobieb groep over maatschappelijke waarde: <https://www.biebtobieb.nl/groepen/meten-maatschappelijke-opbrengst-van-openbare-bibliotheken>.

Conclusies en aanbevelingen (4): verder lezen

Algemeen: onderzoek over maatschappelijke waarde van openbare bibliotheken

- Persoonlijke en maatschappelijke waarde: Marjolein Oomes & Frank Huysmans, Bibliotheekblad 8, 2013. <https://www.kb.nl/ob/algemene-programmas/onderzoeksagenda/meten-maatschappelijke-opbrengst-mmo>
- Voor wie is de bibliotheek van waarde? Oomes, M. & Huysmans, F., Bibliotheekblad 11, 2013. www.bibliotheekblad.nl/Handlers/DownloadBestand.ashx?ID=100005718
- Magazine DURF, speciale editie Meten Maatschappelijke Opbrengst. KB en Cubiss, 2015. https://www.kb.nl/sites/default/files/sepciale_editie_mmo_magazine_durf.pdf
- Maatschappelijke kosten-baten analyse, BiSC en Rigo 2015. <http://www.slideshare.net/ronaldhuizer/presentatie-bisc-maatschappelijke-kosten-baten-analyse>
- De maatschappelijke waarde van openbare bibliotheken in Nederland: een enquêteonderzoek: Marjolein Oomes 2015. https://www.kb.nl/sites/default/files/publicatie_de_maatschappelijke_waarde_van_openbare_bibliotheken_in_nederland.pdf
- BiebPanel onderzoek 2013-4 Imago onderzoek leden en niet-leden: ProBiblio, 2013 <http://www.biebpanel.nl/bibliotheek-als-uil/>

Laaggeletterden, dBos, eenzaamheid

- Leesmotivatie stimuleren: de Bibliotheek op school onder de loep. Adriana Bus en Thijs Nielen, JSW 8, 2015. https://www.kb.nl/sites/default/files/nielen-bus_leesmotivatie_jsw_jaargang_99_nummer_08.pdf
- Laaggeletterdheid in kaart. Marieke Buisman en Willem Houtkoop, 2014. <http://www.lezenenschrijven.nl/feiten/onderzoeksrapporten>
- Feiten en cijfers geletterdheid: overzicht van de gevolgen van laaggeletterdheid en opbrengsten van investeringen voor samenleving en individu. Stichting Lezen en Schrijven, 2014. <http://www.lezenenschrijven.nl/feiten/onderzoeksrapporten>
- Monitor Laaggeletterdheid: Kasperkovitz, 2013. <http://www.kasperkovitz.nl/mediapool/74/748171/data/Def-Eindrapportage2013-monitor-laaggeletterdheid.pdf>
- Leren in verschillende contexten: De Greef i.o.v. CINOP, 2012. http://www.steunpuntve.nl/wp-content/uploads/2012/03/Rapport-Leren-in-verschillende-contexten_def.pdf
- Lokaal sterk tegen eenzaamheid: Verwey-Jonker Instituut 2012. <http://www.eenzaam.nl/omgaan-met-eenzaamheid/literatuurlijst/lokaal-sterk-tegen-eezaamheid>

Andere branches in de culturele sector over maatschappelijke waarde

- De waarde van cultuur: Gielen, Elkhuzen, van den Hoogen, Lijster & Otte, 2014. <http://www.rug.nl/research/arts-in-society/actueel/dewaardevancultuur>
- De waarde van cultuur in cijfers: Gerard Marlet & Joost Poort, 2011. http://www.atlasvoorgemeenten.nl/images/pdf/De_waarde_van_cultuur_in_cijfers%20.pdf
- De maatschappelijke betekenis van musea: DSP-groep i.o.v. de Nederlandse Museumvereniging, 2011. <http://www.museumvereniging.nl/Portals/0/Meer%20dan%20waard.pdf>
- De economische waarde en impact van het nieuwe Rijksmuseum: Booz & Company, 2013. <https://www.rijksmuseum.nl/nl/pers/persberichten/het-nieuwe-rijksmuseum-stimuleert-nederlandse-economie>

Verantwoording

Over het onderzoek

Achtergrond

ProBiblio heeft in 2009 BiebPanel opgericht, een onderzoeksplatform speciaal ontwikkeld voor de bibliotheekbranche. Bibliotheekleden kunnen lid worden van BiebPanel en ontvangen als deelnemer 4 maal per jaar een vragenlijst over verschillende onderwerpen.

Samenwerking KB

De vragenlijst van het voorliggende onderzoek is ontwikkeld samen met de KB, op basis van de inzichten die in hun meerjarig onderzoeksprogramma 'Metten Maatschappelijke Opbrengst' zijn opgedaan. De KB kan uit dit onderzoek ook weer nieuwe inzichten opdoen voor de definitieve ontwikkeling van een onderzoeksinstrumentarium.

Bibliotheken die geen deelnemer aan BiebPanel zijn, kregen de kans om eenmalig aan dit onderzoek mee te doen. Zes bibliotheken hebben van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

Maatschappelijke waarde van de bibliotheek

Het onderzoek naar maatschappelijke waarde gaat in op de waarde die panelleden zien voor de maatschappij: de waarde op verschillende gebieden (hoofdstuk 2) en de rol van de bibliotheek voor kwetsbare groepen (hoofdstuk 3). Daarnaast gaat het in op de waarde die panelleden persoonlijk ervaren: het doel van hun bibliotheekbezoek en de meerwaarde van de bibliotheek (hoofdstuk 1), de waarde voor henzelf op verschillende gebieden (hoofdstuk 4), de ervaren opbrengsten (hoofdstuk 5) en het gebruik en de ontmoetingen in de bibliotheek (hoofdstuk 6).

Veldwerkperiode

Het tweede onderzoek in 2015 heeft plaatsgevonden van 16 juni t/m 12 juli 2015.

Leeswijzer grafieken

Percentages kunnen soms optellen tot iets meer of minder dan 100%. Dit wordt veroorzaakt door afrondingsverschillen.

Leeswijzer open vragen

De letterlijke antwoorden op de open vragen zijn aan de betreffende bibliotheken in een aparte bijlage doorgegeven.

Voor meer informatie

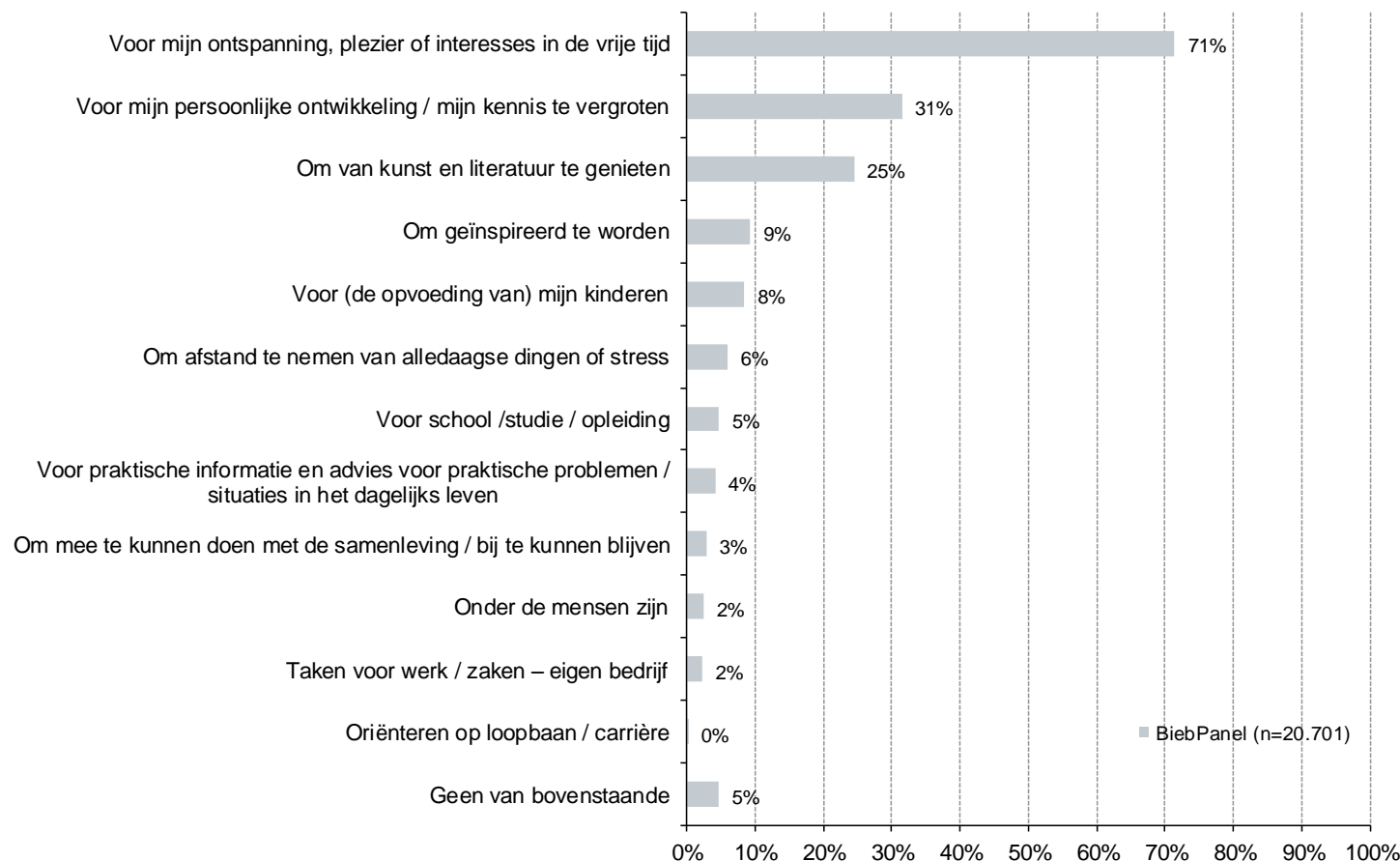
onderzoek@probiblio.nl

1. Doel van bibliotheekbezoek

1.1 Leden komen vooral ter ontspanning; daarnaast voor persoonlijke ontwikkeling en kunst & literatuur

Mannen komen vaker voor persoonlijke ontwikkeling dan vrouwen; vrouwen komen vaker ter ontspanning of voor (de opvoeding van) de kinderen. De leeftijdsgroep tot 35 jaar komt vaker dan de oudere groepen voor school / studie / opleiding. Panelleden tot 55 jaar bezoeken de bibliotheek relatief vaak voor de (opvoeding van) kinderen; 65 plussers relatief vaak om van kunst en literatuur te genieten en minder vaak dan de anderen ter ontspanning.

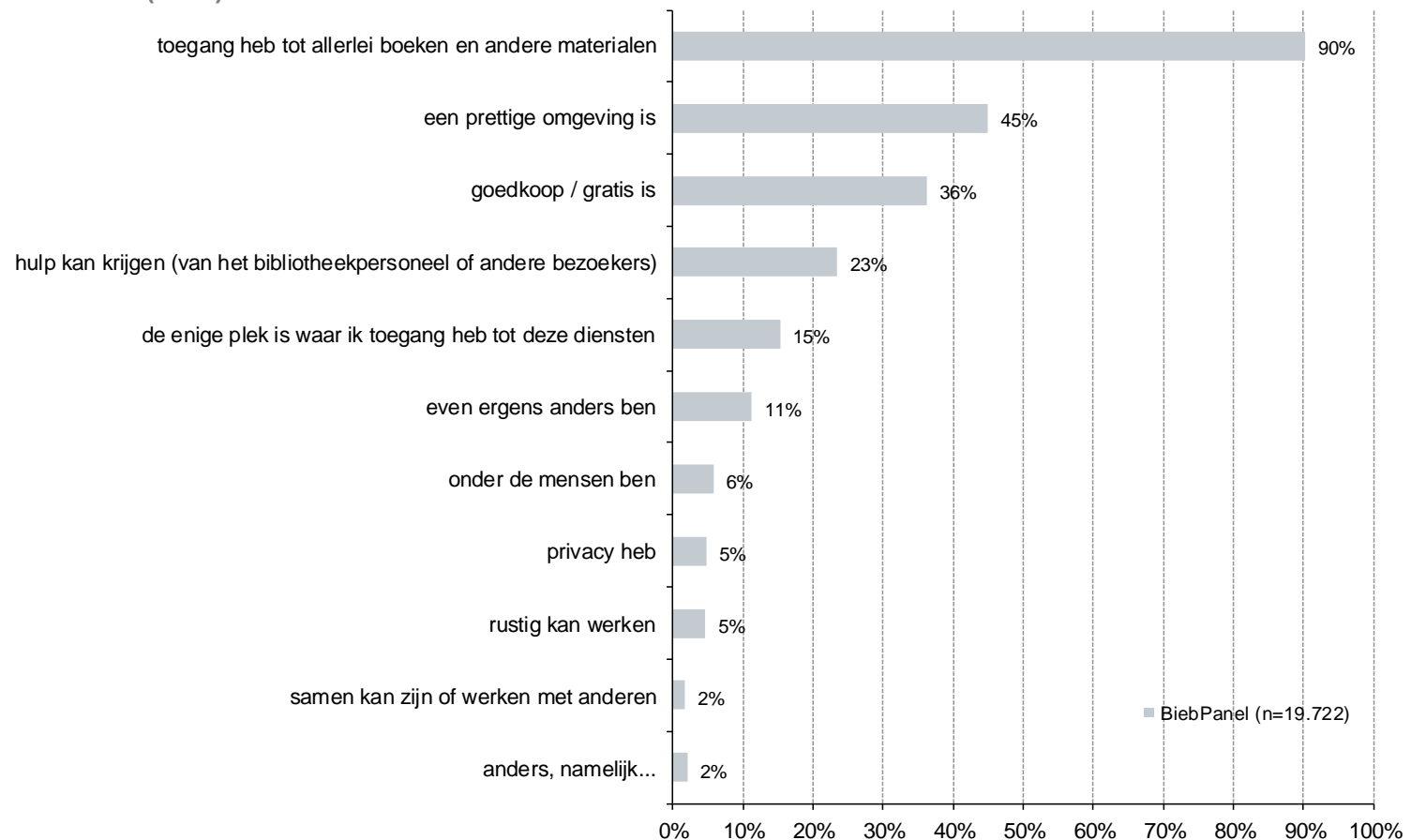

"Welke van de volgende redenen zijn voor u het meest belangrijk om de bibliotheek te bezoeken?"

1.2 Belangrijkste voordelen bibliotheek zijn de materialen, prettige omgeving en gratis toegang

De toegang tot boeken en andere materialen is voor alle leeftijdsgroepen het belangrijkste voordeel van de bibliotheek. Leden tot 35 jaar zien vaker dan de oudere groepen als voordeel van de bibliotheek dat je er rustig kunt werken, even ergens anders bent en dat het goedkoop / gratis is. Voor 55 plussers is het feit dat je er hulp kunt krijgen vaker een reden om de bibliotheek te gebruiken.

Omdat (ik in) de bibliotheek...

"Wat zijn de belangrijkste redenen om hiervoor de bibliotheek te gebruiken en geen andere organisatie of partij?"

2. Maatschappelijke waarde

2.1 De bibliotheek is een betaalbare en laagdrempelige manier van informatievoorziening

De maatschappelijke waarde van de bibliotheek ligt volgens leden in de eerste plaats in de betaalbare, laagdrempelige informatievoorziening voor de samenleving. Het is een plek om kennis te vergroten, anderen te ontmoeten en bij de tijd te blijven. De bibliotheek is bovendien toegankelijk voor iedereen. De bibliotheek stimuleert en bevordert leesplezier van kinderen, brengt mensen in aanraking met andere culturen en biedt de mogelijkheid tot persoonlijke ontwikkeling.

Samenvatting totale BiebPanel: bibliotheken ontvangen een overzicht van de reacties van hun leden in een bijlage.

Als je even aan de leestafel gaat zitten dan kom je al gauw in gesprek met vreemde mensen, gesprekken die vaak heel leuk uitpakken.

Boeken lezen moet voor iedereen blijven. Te beginnen bij kinderen. Veel lezen betekent automatische ontwikkeling. Voor kids maar ook voor volwassenen.

Een plek waar eenieder zijn wereld kan verbreden, vooroordelen kan verliezen en interesses kan ontwikkelen.

Heel toegankelijk voor iedereen én betaalbaar..

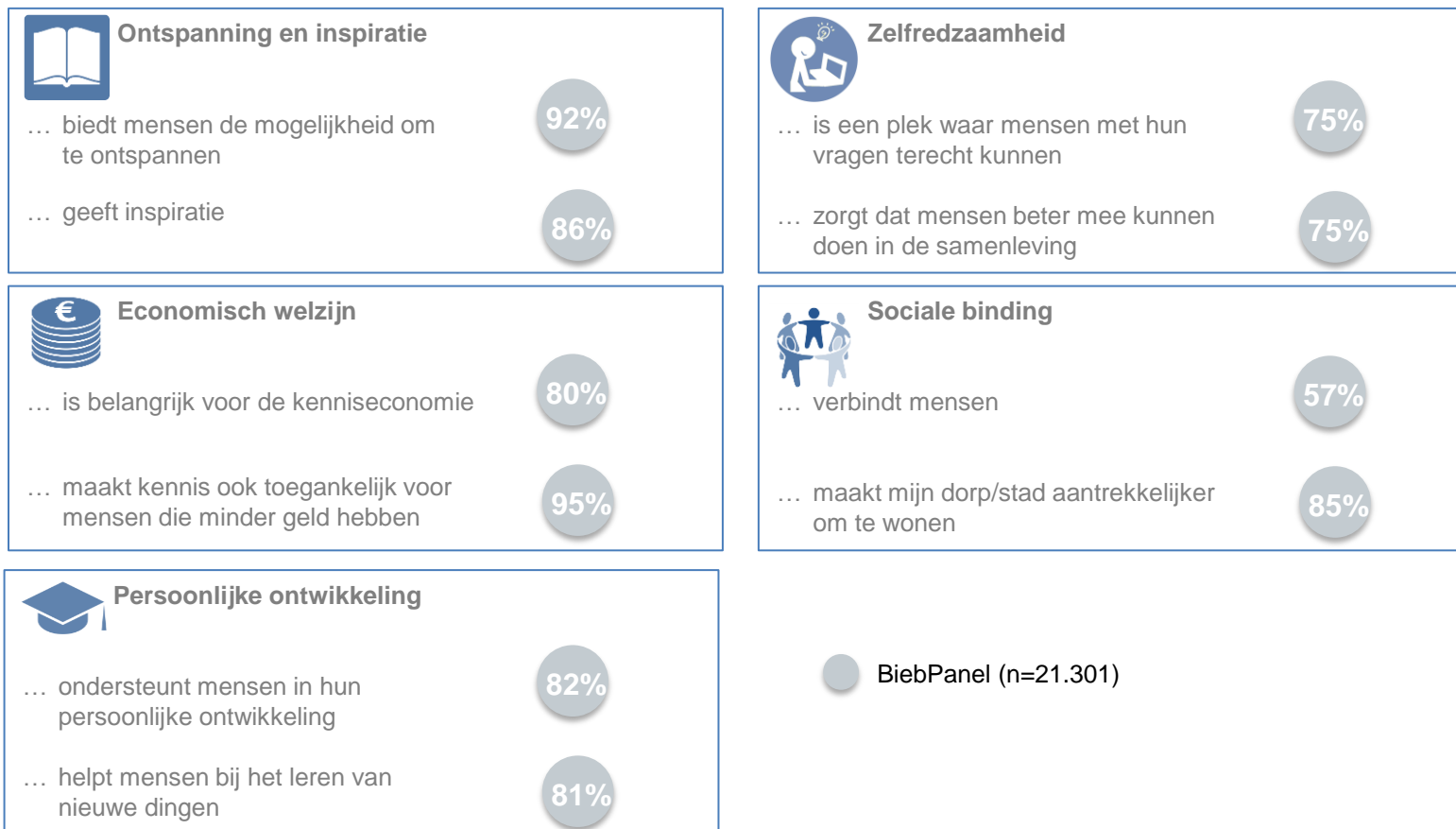

"Wat vindt u voor de samenleving het meest belangrijke voordeel van de bibliotheek? Hoe is de bibliotheek van maatschappelijke waarde?"

2.2 De maatschappelijke waarde is groot, vooral op economisch welzijn, ontspanning en inspiratie

Vrouwen en frequente bezoekers zien de maatschappelijke waarde van de bibliotheek over het algemeen nog iets meer dan mannen en leden die minder vaak dan één keer in de maand komen, maar alle groepen kennen de bibliotheek een hoge maatschappelijke waarde toe.

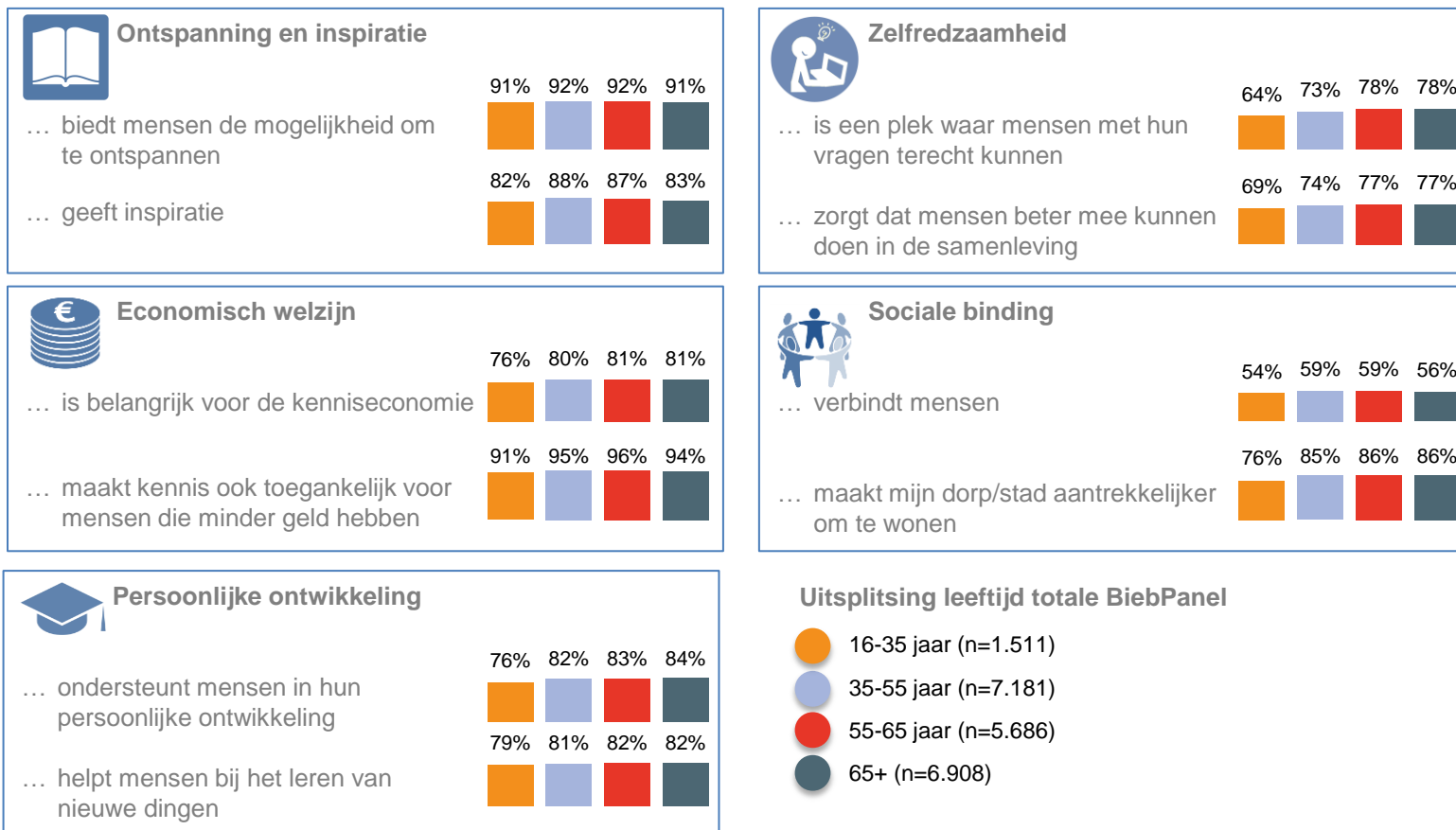
De bibliotheek... - % (helemaal) mee eens

2.2 Weinig verschillen tussen de leeftijdsgroepen in wat zij als maatschappelijke waarde van de bibliotheek zien

Jongere panelleden zien de rol van de bibliotheek op het gebied van vooral zelfredzaamheid iets minder dan de oudere groepen.

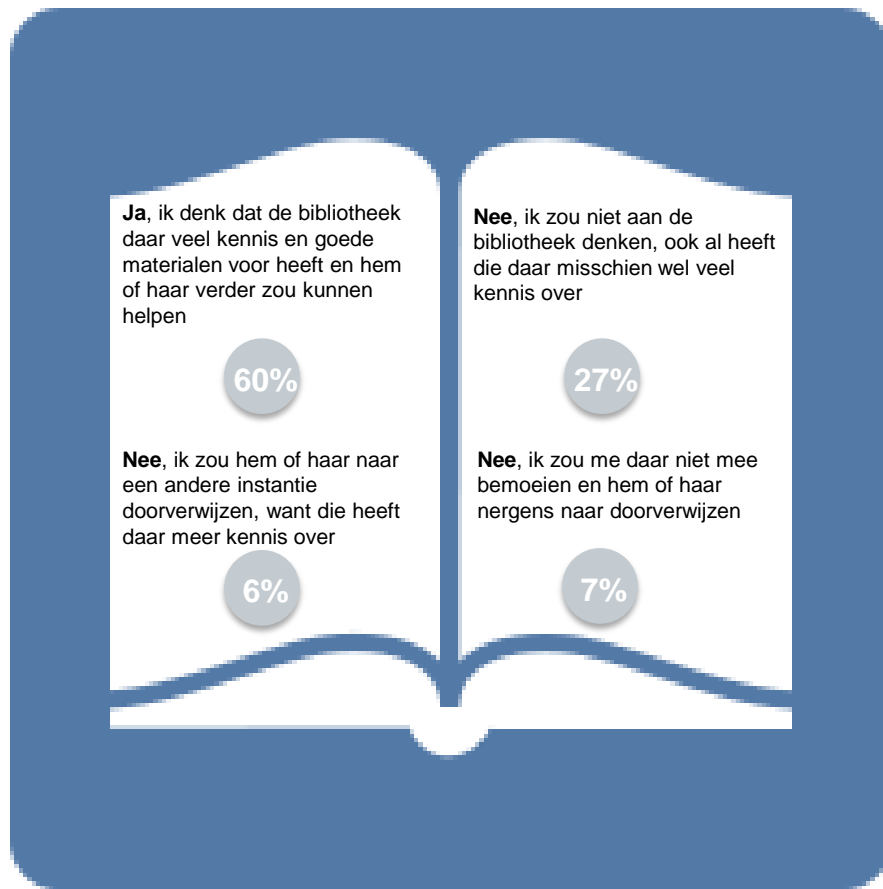
De bibliotheek... - % (helemaal) mee eens

3. Laaggeletterdheid en beperkte digitale vaardigheden

3.1 Veel panelleden zien de bibliotheek als instelling die een rol kan spelen voor laaggeletterden en zouden zelf actief willen doorverwijzen

Oudere panelleden en frequente bezoekers zijn nog iets meer dan de anderen geneigd om laaggeletterden door te verwijzen naar de bibliotheek.

BiebPanel (n=21.301)

"Stel dat u een buurman/buurvrouw of kennis heeft, die niet goed kan lezen, zou u hem of haar dan doorverwijzen naar (spreekuren of cursussen in) de bibliotheek?"

3.2 Panelleden zien ook een rol voor de bibliotheek voor minder digitaal vaardigen, maar iets minder dan voor laaggeletterden

Oudere panelleden en frequente bezoekers zijn iets meer dan de anderen geneigd om minder digitaal vaardigen door te verwijzen naar de bibliotheek.

"Stel dat u een buurman/buurvrouw of kennis heeft, die niet goed met de computer kan omgaan en daardoor niet weet hoe je een DigiD moet aanvragen, zou u hem of haar dan doorverwijzen naar (spreekuren of cursussen in) de bibliotheek?"

4. Persoonlijke waarde

4.1 Lenen van materialen voor leden van grote waarde, naast kennis opdoen, inspiratie en rust

Bibliotheekleden geven aan dat het lenen en lezen van boeken – en in mindere mate e-books, films, muziek en tijdschriften – het meest belangrijke voordeel van de bibliotheek voor henzelf is. In de bibliotheek zoeken zij op een betaalbare, laagdrempelige manier naar informatie, vergroten hun kennis en doen nieuwe inspiratie over allerlei onderwerpen op. Verder is de bibliotheek een plek van rust en ontspanning. Bovendien is de bibliotheek een plek om in contact te komen met andere mensen, culturen en ideeën. Een deel van de leden neemt zijn of haar kinderen er graag mee naar toe, om hun leesplezier en ontwikkeling te stimuleren.

Samenvatting totale BiebPanel: een volledig overzicht van de reacties is terug te vinden in de bijlage.

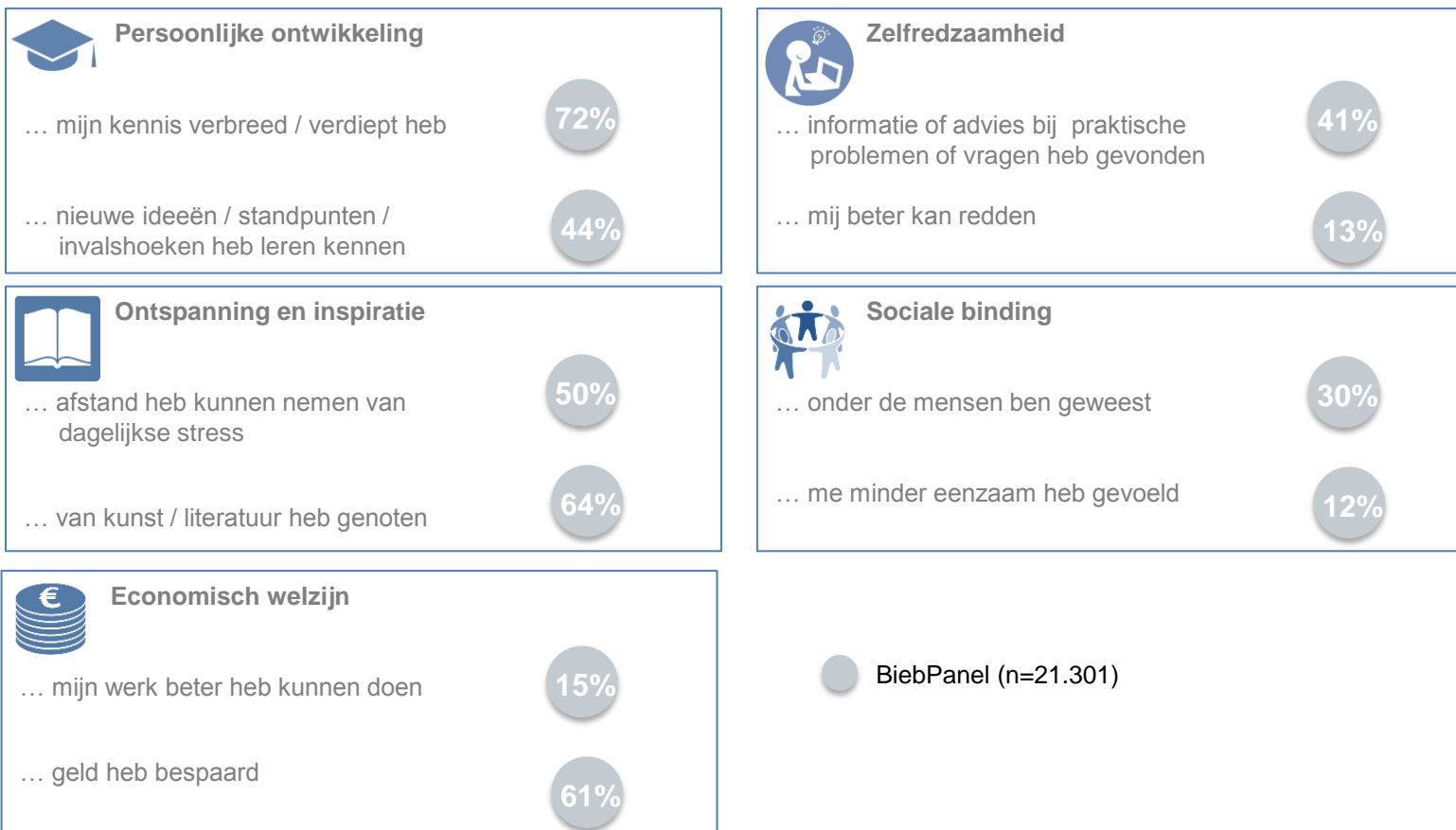

"Wat is voor u het meest belangrijke voordeel van de bibliotheek? Hoe is de bibliotheek voor u van persoonlijke waarde?"

4.2 Persoonlijke waarde ligt vooral in kennis opdoen, genieten van kunst & literatuur en geld besparen

Vrouwen ervaren nog iets meer waarde van de bibliotheek dan mannen, met name wat betreft afstand nemen van de dagelijkse stress en geld besparen.

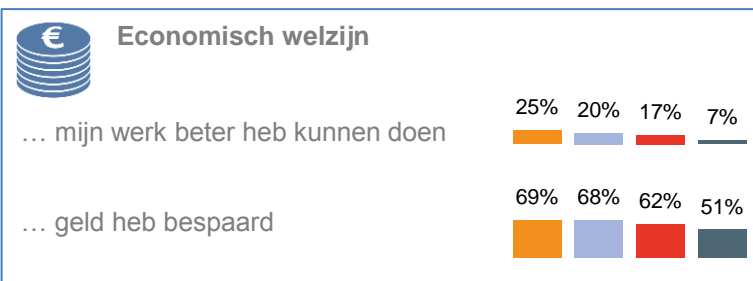
In de afgelopen 12 maanden heeft de bibliotheek ervoor gezorgd dat ik... - % (helemaal) mee eens

4.2 Jongere panelleden ervaren meer waarde op het gebied van ontspanning en economisch welzijn en minder op advies bij praktische vragen

55 plussers ervaren meer waarde op het gebied van genieten van kunst en cultuur en juist wat minder op het gebied van afstand nemen van dagelijkse stress. 65 plussers hebben bovendien minder voordeel ervaren wat betreft geld besparen en (logischerwijs) werk. Jongeren tot 35 jaar zien minder waarde op het gebied van informatie of advies bij praktische problemen of vragen.

In de afgelopen 12 maanden heeft de bibliotheek ervoor gezorgd dat ik... - % (helemaal) mee eens

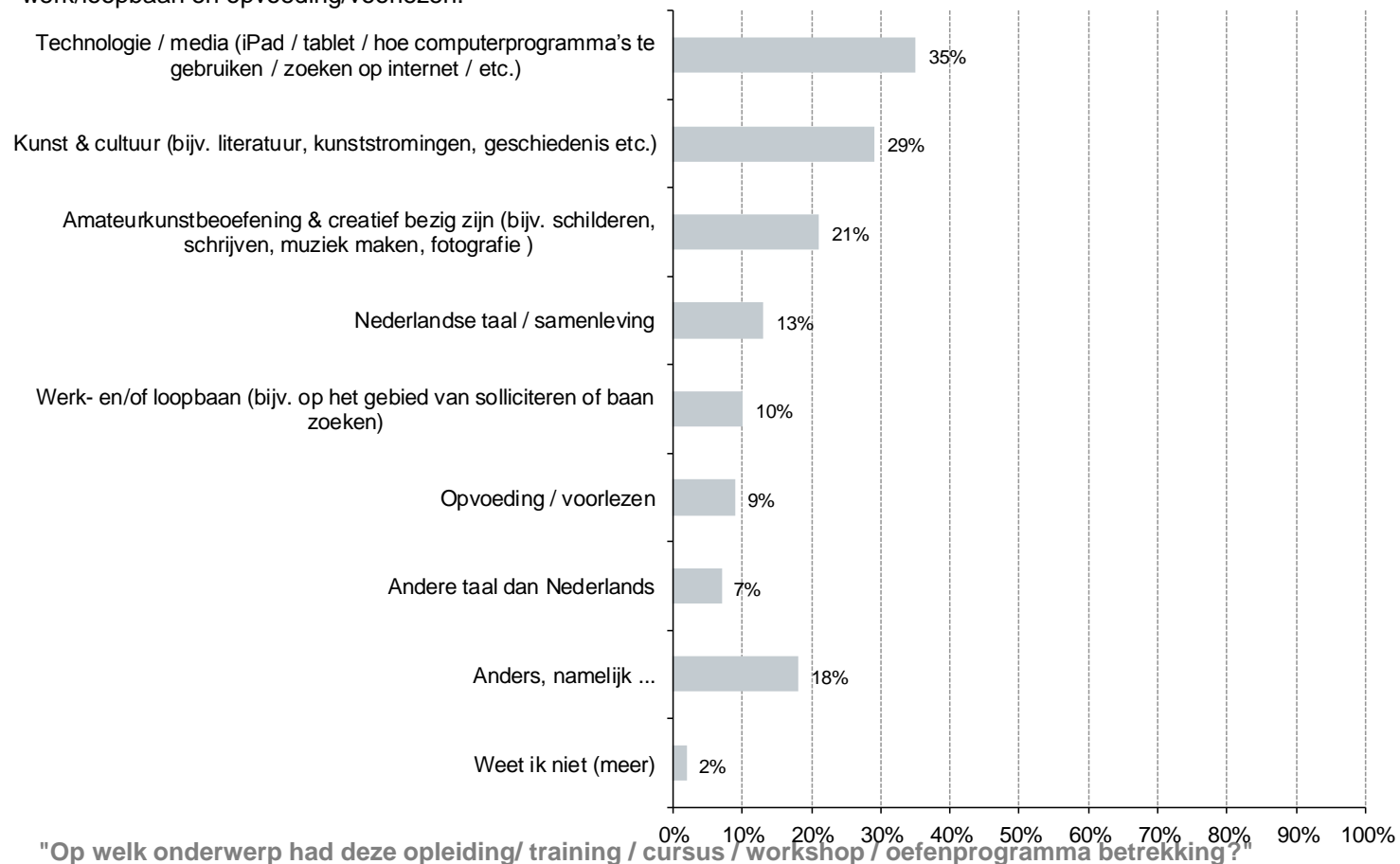

Uitsplitsing leeftijd totale BiebPanel

- 16-35 jaar (n=1.511)
- 35-55 jaar (n=7.181)
- 55-65 jaar (n=5.686)
- 65+ (n=6.908)

4.3 1 op de 20 panelleden heeft een opleiding / workshop gevolgd, vooral op het gebied van technologie/media, kunst & cultuur en amateurkunst

Mannen en leden boven de 55 jaar hebben vaker opleidingen/workshops gevolgd over technologie/media en kunst & cultuur en vrouwen vaker over opvoeding/voorlezen. Leden jonger dan 55 jaar hebben vaker deelgenomen aan opleidingen / workshops over werk/loopbaan en opvoeding/voorlezen.

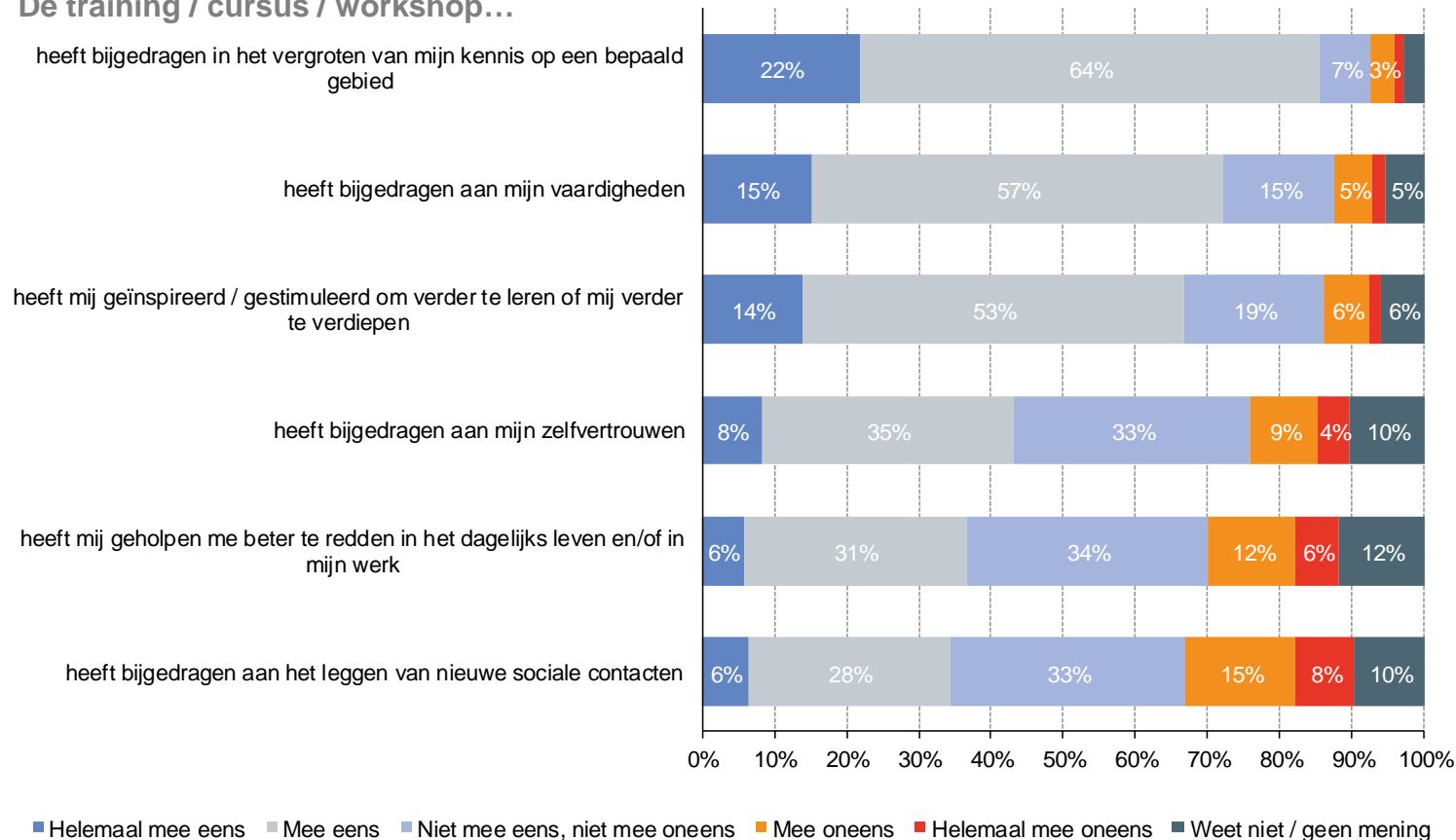

Indien deelgenomen aan (online) opleiding/workshop (n=1.008)

4.3 Opleidingen en workshops leiden vooral tot meer kennis en vaardigheden en inspireren om verder te leren

Jongeren tot 35 jaar zeggen iets vaker dan de oudere groepen dat opleidingen en workshops hebben bijgedragen aan hun zelfvertrouwen.

De training / cursus / workshop...

"In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende uitspraken over deze opleiding/training/cursus die u heeft gevolgd?"
Indien deelgenomen aan (online) opleiding (n=1.008)

4.3 Alle trainingen/workshops leiden vooral tot kennis en vaardigheden en tot inspiratie om verder te leren

Trainingen werk/loopbaan en technologie/media hebben het meest bijgedragen aan zelfvertrouwen; cursussen Nederlandse taal/samenleving het meest aan sociale contacten. Trainingen technologie/media, werk/loopbaan en Nederlandse taal/samenleving hebben mensen het meeste geholpen om zich beter te redden in het dagelijks leven of op het werk.

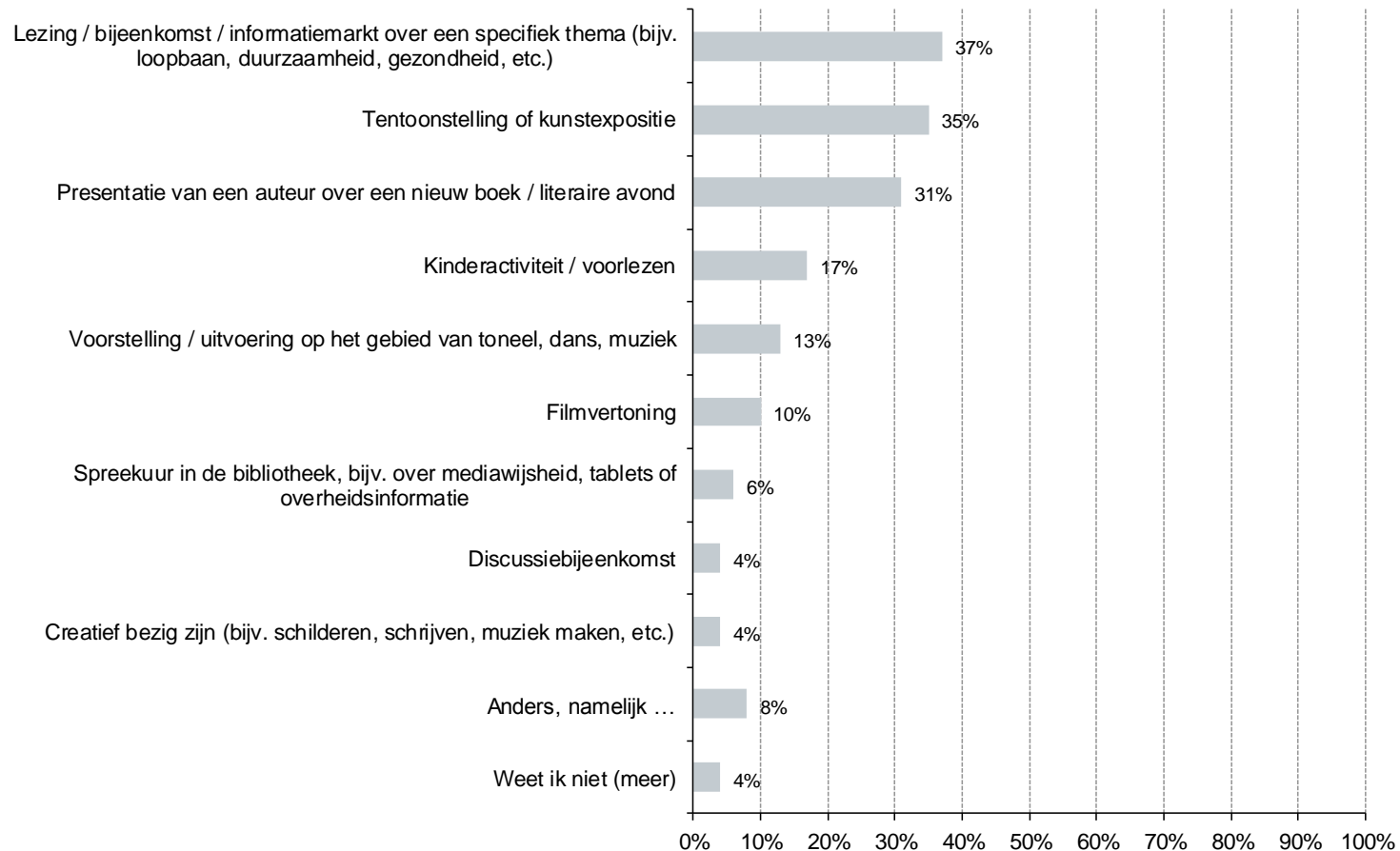
De training / cursus / workshop...

Percentage (helemaal) mee eens	Technologie / media	Kunst & cultuur	Amateurkunst- beoefening & creatief bezig zijn	Nederlandse taal / samenleving	Werk- en/of loopbaan
heeft bijgedragen in het vergroten van mijn kennis op een bepaald gebied	87%	91%	83%	87%	86%
heeft bijgedragen aan mijn vaardigheden	85%	44%	78%	72%	74%
heeft mij geïnspireerd / gestimuleerd om verder te leren of mij verder te verdiepen	62%	77%	59%	76%	64%
heeft bijgedragen aan mijn zelfvertrouwen	50%	28%	37%	39%	55%
heeft mij geholpen me beter te redden in het dagelijks leven en/of in mijn werk	51%	14%	17%	39%	40%
heeft bijgedragen aan het leggen van nieuwe sociale contacten	17%	37%	25%	52%	40%
n=	226	115	81	46	42

"In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende uitspraken over deze opleiding/training/cursus die u heeft gevolgd?"
Indien deelgenomen aan (online) opleiding

4.4 1 op de 8 heeft een activiteit bezocht, vooral lezingen, tentoonstellingen en boekpresentaties

Mannen hebben relatief vaak lezingen bezocht, vrouwen relatief vaak kinderactiviteiten/voorlezen. 55 plussers hebben over het algemeen meer activiteiten bezocht dan de jongere groepen. Dat geldt met name voor lezingen, boekpresentaties en tentoonstellingen. Voor leden jonger dan 55 jaar zijn kinderactiviteiten/voorlezen de meest bezochte activiteit.

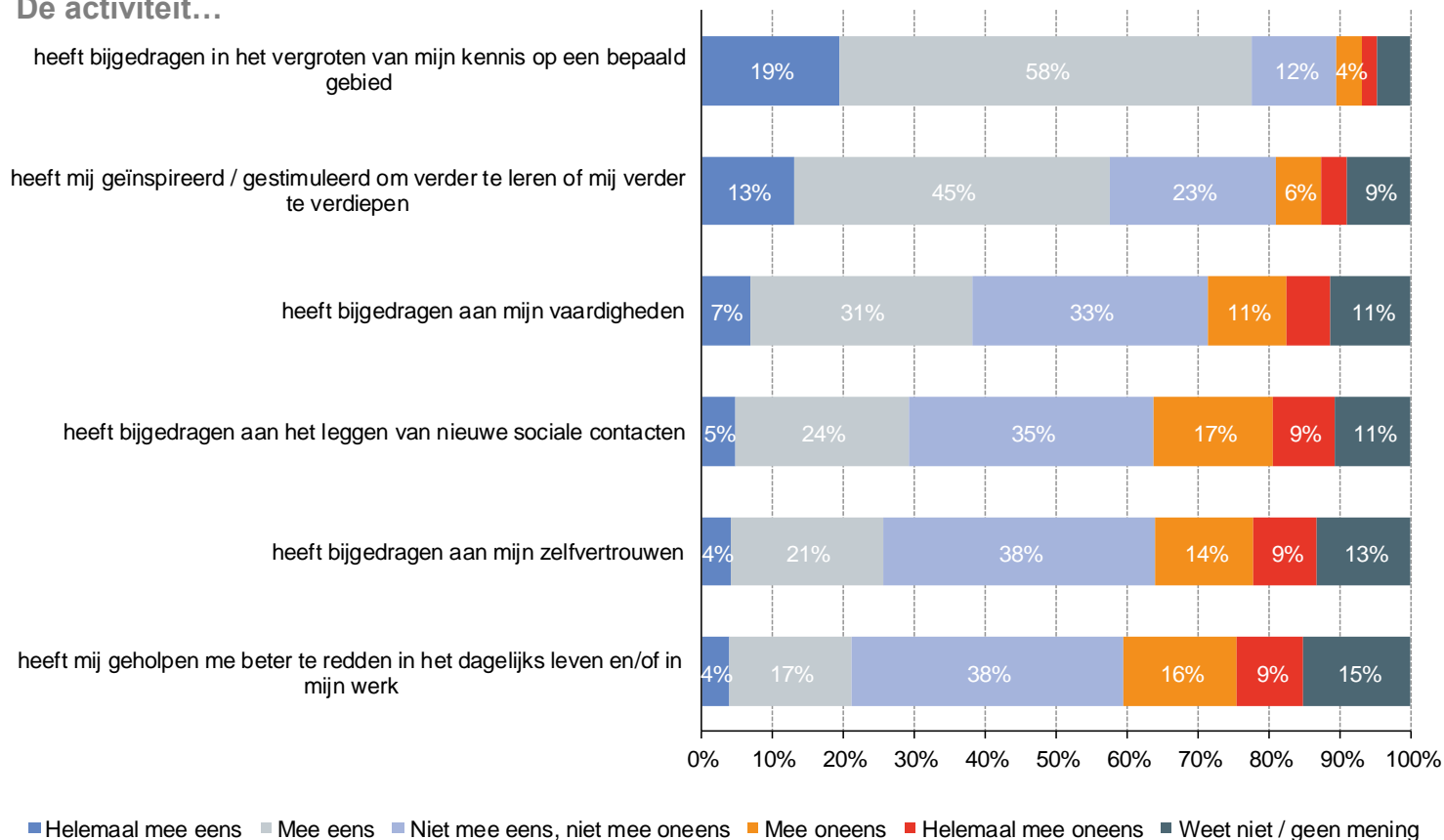
"Welke activiteiten heeft u de afgelopen 12 maanden bezocht of ondernomen in de bibliotheek?"

Indien deelgenomen aan activiteit (n=2.414)

4.4 Activiteiten leiden vooral tot meer kennis

Oudere panelleden zeggen iets vaker dat activiteiten hebben bijgedragen aan het vergroten van hun kennis, maar iets minder vaak dat activiteiten hebben geholpen zich beter te redden in het dagelijks leven.

De activiteit...

"In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende uitspraken over de activiteit van de bibliotheek die u heeft bezocht?"
Indien deelgenomen aan activiteit (n=2.414)

4.4 Alle activiteiten hebben vooral bijgedragen aan meer kennis; lezingen en boekpresentaties het meeste

Filmvertoningen en voorstellingen hebben over het algemeen genomen de minste impact gehad.

De activiteit...

Percentage (helemaal) mee eens	Lezing / bijeenkomst / informatiemarkt over een specifiek thema	Tentoonstelling of kunstexpositie	Presentatie van een auteur over een nieuw boek / literaire avond	Filmvertoning	Voorstelling / uitvoering op het gebied van toneel, dans, muziek
heeft bijgedragen in het vergroten van mijn kennis op een bepaald gebied	82%	68%	77%	51%	57%
heeft mij geïnspireerd / gestimuleerd om verder te leren of mij verder te verdiepen	59%	51%	47%	27%	32%
heeft bijgedragen aan mijn vaardigheden	32%	32%	19%	16%	16%
heeft bijgedragen aan het leggen van nieuwe sociale contacten	22%	20%	20%	19%	17%
heeft bijgedragen aan mijn zelfvertrouwen	20%	21%	14%	15%	8%
heeft mij geholpen me beter te redden in het dagelijks leven en/of in mijn werk	16%	19%	10%	4%	11%
n=	352	277	243	67	63

"In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende uitspraken over de activiteit van de bibliotheek die u heeft bezocht?"
Indien deelgenomen aan activiteit

5. Opbrengsten in internationaal perspectief

5.1 Bibliotheek grootste rol voor leesplezier, vakanties en persoonlijke ontwikkeling

Leesplezier	98%
Reizen en vakanties	67%
Zelfstudie in vrije tijd, persoonlijke ontwikkeling / zelfontplooiing	60%
Interesse in geschiedenis en maatschappij	59%
Beoefenen van een hobby (bijv. tuinieren / fotograferen)	59%
Gezondheid	47%
Scholing / studie	41%
Deelnemen aan en genieten van kunst & cultuur (in en buiten de bibliotheek)	38%
Sociale contacten en relaties met anderen	31%
Consumenten-, economische en juridische zaken	26%

Vrouwen hebben over het algemeen meer profijt ervaren van de bibliotheek, vooral op het gebied van gezondheid en scholing/studie. Mannen hebben echter vaker dan vrouwen profijt ervaren wat betreft consumenten-, economische en juridische zaken.

Jongeren tot 35 jaar hebben meer profijt gehad van de bibliotheek op gebied van scholing/studie dan de oudere groepen; maar juist minder qua reizen en vakanties, gezondheid, deelnemen aan kunst & cultuur en consumenten-, economische en juridische zaken. Leden tussen de 35 en 65 geven het vaakste aan dat ze iets aan de bibliotheek gehad hebben op het gebied van beoefenen van een hobby. 65 plussers hebben niet vaak iets aan de bibliotheek gehad voor scholing/studie en zelfstudie/persoonlijke ontwikkeling.

Frequente bezoekers ervaren meer profijt van de bibliotheek dan infrequente bezoekers.

 BiebPanel (n=21.301)

"Hoe vaak heeft u op de volgende gebieden iets aan de bibliotheek gehad?"
- % soms + vaak

5.1 Bibliotheek kleinere rol op zakelijk gebied

Zelf amateurkunst beoefenen en/of creatieve activiteiten ondernemen	26%
Zorg voor mijn kind(eren) en/of begeleiding bij huiswerk of studie	23%
Buitenactiviteiten ondernemen (bijv. sport) en/of interesse in de natuur	23%
Me opleiden voor en/of ontwikkelen voor mijn werk / professionele loopbaan	21%
Vinden van mogelijkheden voor studie / opleiding	19%
Het uitvoeren van specifieke taken voor mijn werk	19%
Wonen en huisvesting	13%
Deelnemen aan en/of volgen van maatschappelijke discussies en debat	11%
Huishoudelijk werk	8%
Het vinden van werk	3%

Vrouwen hebben over het algemeen meer profijt ervaren van de bibliotheek, vooral op het gebied van zelf amateurkunst beoefenen en zorg voor kinderen. Mannen hebben echter iets meer aan de bibliotheek gehad wat betreft deelnemen aan / volgen van maatschappelijke discussies.

Leden tussen de 35 en 55 hebben het meeste gehad aan de bibliotheek op het gebied van buitenactiviteiten en interesse in de natuur en leden tussen de 35 en 55 aan zorg voor kinderen. Logischerwijs hebben leden boven de 65 minder profijt van de bibliotheek gehad als het gaat om zich opleiden / ontwikkelen voor werk, vinden van mogelijkheden voor studie/opleiding en uitvoeren van specifieke taken voor werk.

Frequente bezoekers ervaren meer profijt van de bibliotheek dan infrequente bezoekers.

 BiebPanel (n=21.301)

"Hoe vaak heeft u op de volgende gebieden iets aan de bibliotheek gehad?"
- % soms + vaak

5.2 Toelichting internationale onderzoek

Internationaal onderzoek naar waarde openbare bibliotheken

In 2012/2013 is een aantal vragen over de (persoonlijke) waarde van de bibliotheek gesteld aan inwoners van Nederland, Noorwegen, Finland, Zuid-Korea en de VS. Voor Nederland heeft de KB dit onderzoek gecoördineerd in het kader van het meerjarig programma 'Meten Maatschappelijke opbrengst'.

Uitkomsten

Leesplezier wordt in alle landen als belangrijkste opbrengst gezien. Opvallend is dat Nederland en Noorwegen verder op bijna alle vlakken lager scoren dan de andere landen. In de VS ervaren mensen overall het meest profijt van de bibliotheek. Dat kan komen omdat bibliotheken daar meer of andere diensten aanbieden op allerlei gebieden of omdat bibliotheeklidmaatschap daar gratis is en de openingstijden ruim, maar ook omdat de overheid minder actief is of mensen weinig toegang hebben tot andere partijen die hierin een rol kunnen spelen.

Verschillen in doelgroep internationale onderzoek en BiebPanel

Goed om te weten is dat het Nederlandse onderzoek is uitgevoerd op een steekproef die representatief was voor de hele Nederlandse bevolking: dus leden en niet-leden van de bibliotheek. De steekproef bestaat dus bijvoorbeeld ook voor de helft uit mannen en de helft uit vrouwen. De vraag over het profijt van de bibliotheek is gesteld aan alle deelnemers die in de afgelopen 12 maanden minstens eenmaal in de bibliotheek waren geweest.

Dit is dus een andere doelgroep dan het BiebPanel, waar leden van de bibliotheek in zitten, die zich bovendien hebben aangemeld voor een bibliotheekpanel. Het BiebPanel bestaat bijvoorbeeld voor ongeveer drie kwart uit vrouwen. De vraag over het profijt van de bibliotheek is aan alle BiebPanelleden gesteld, ook aan de leden die al meer dan 12 maanden de bibliotheek niet (fysiek) hebben bezocht (3%).

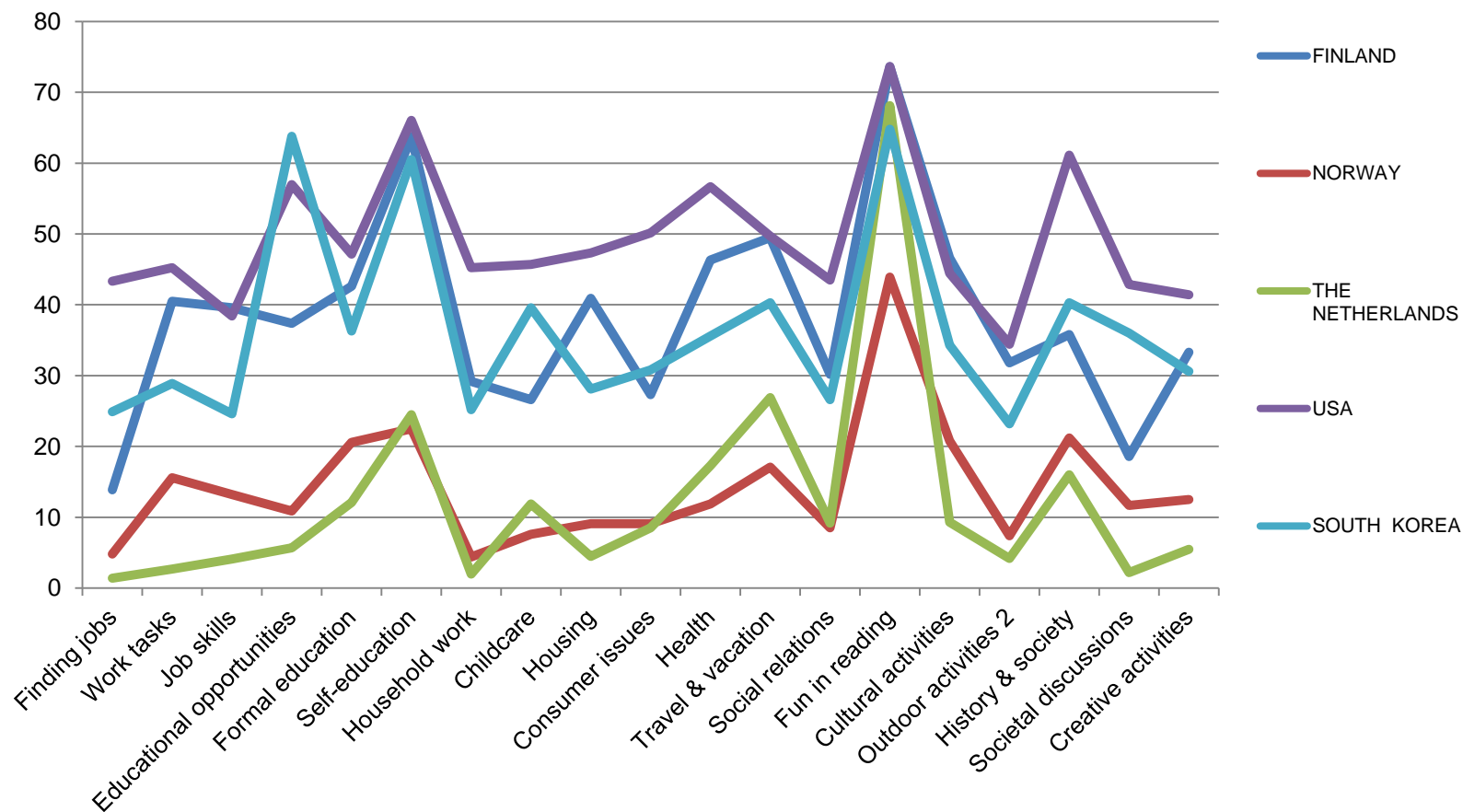
Over het geheel genomen zien we dat de BiebPanelleden (logischerwijs) meer profijt van de bibliotheek hebben ervaren dan de deelnemers aan het onderzoek van de KB.

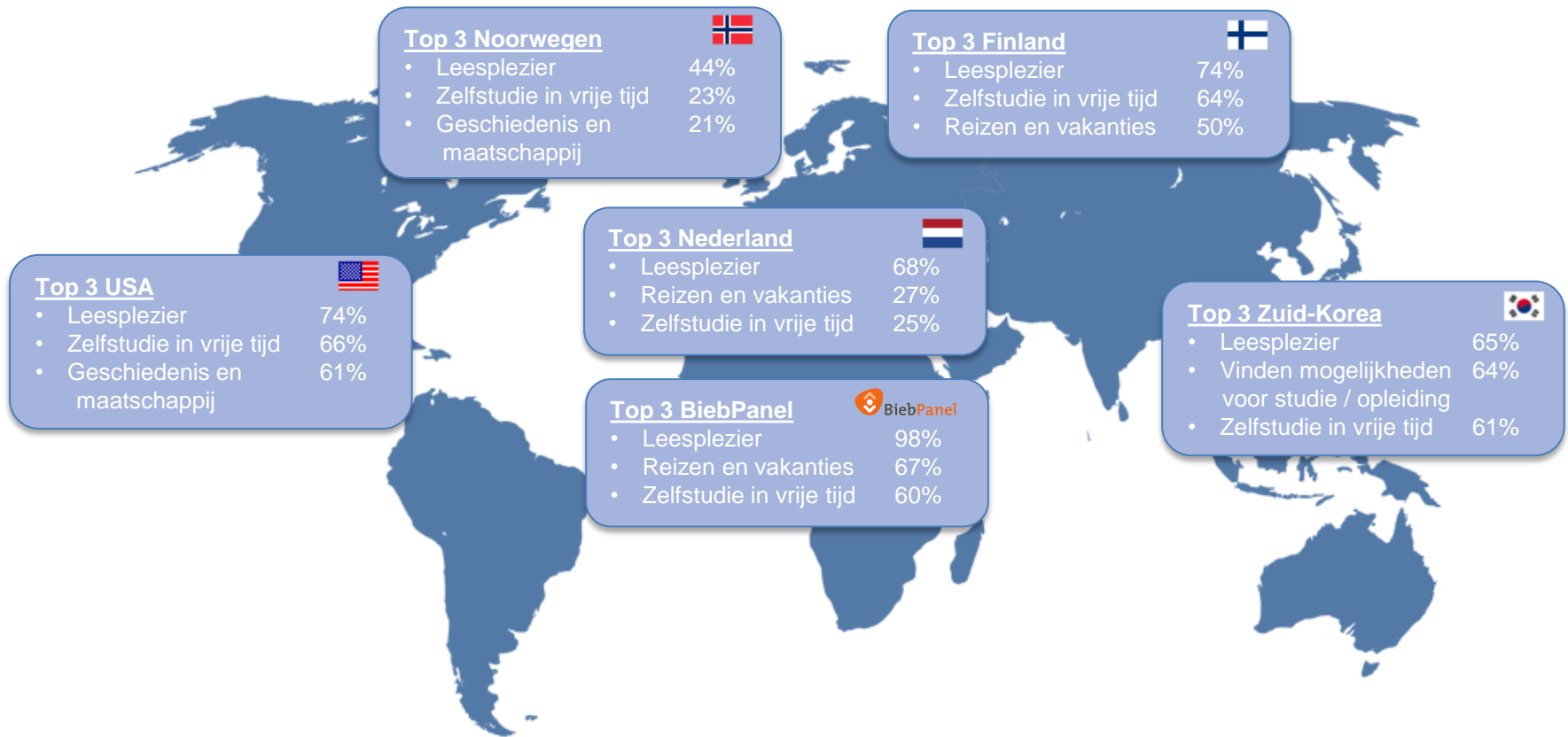
Publieksversie onderzoek

Van het onderzoek is net een publieksversie verschenen: De maatschappelijke waarde van openbare bibliotheken in Nederland: een enquêteonderzoek. De KB heeft in juli 2015 papieren exemplaren aan directeurs van alle openbare bibliotheken in Nederland verstuurd.

5.2 Nederlanders ervaren op bijna alle vlakken minder profijt van de bibliotheek dan in de meeste andere landen (met uitzondering van leesplezier)

5.2 Leesplezier in alle deelnemende landen het belangrijkste. In Nederland en Noorwegen ervaren inwoners op andere vlakken minder profijt dan in Finland, Zuid-Korea en de USA

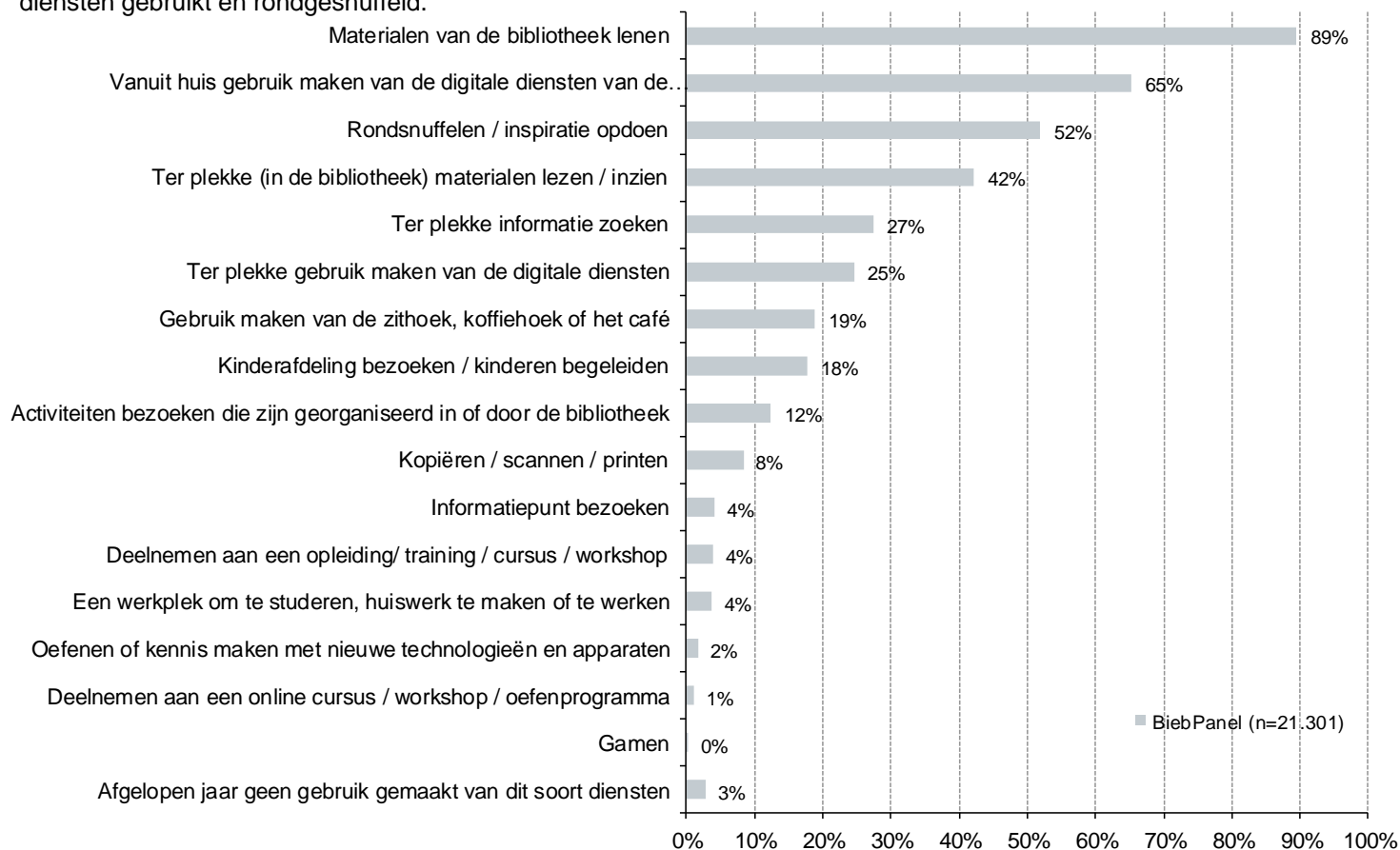
"Hoe vaak heeft u op de volgende gebieden iets aan de bibliotheek gehad?" - % soms + vaak

6. Gebruik en ontmoeting

6.1 Meest gebruikte diensten zijn: materialen lenen, thuis digitale aanbod gebruiken en rondsnuffelen

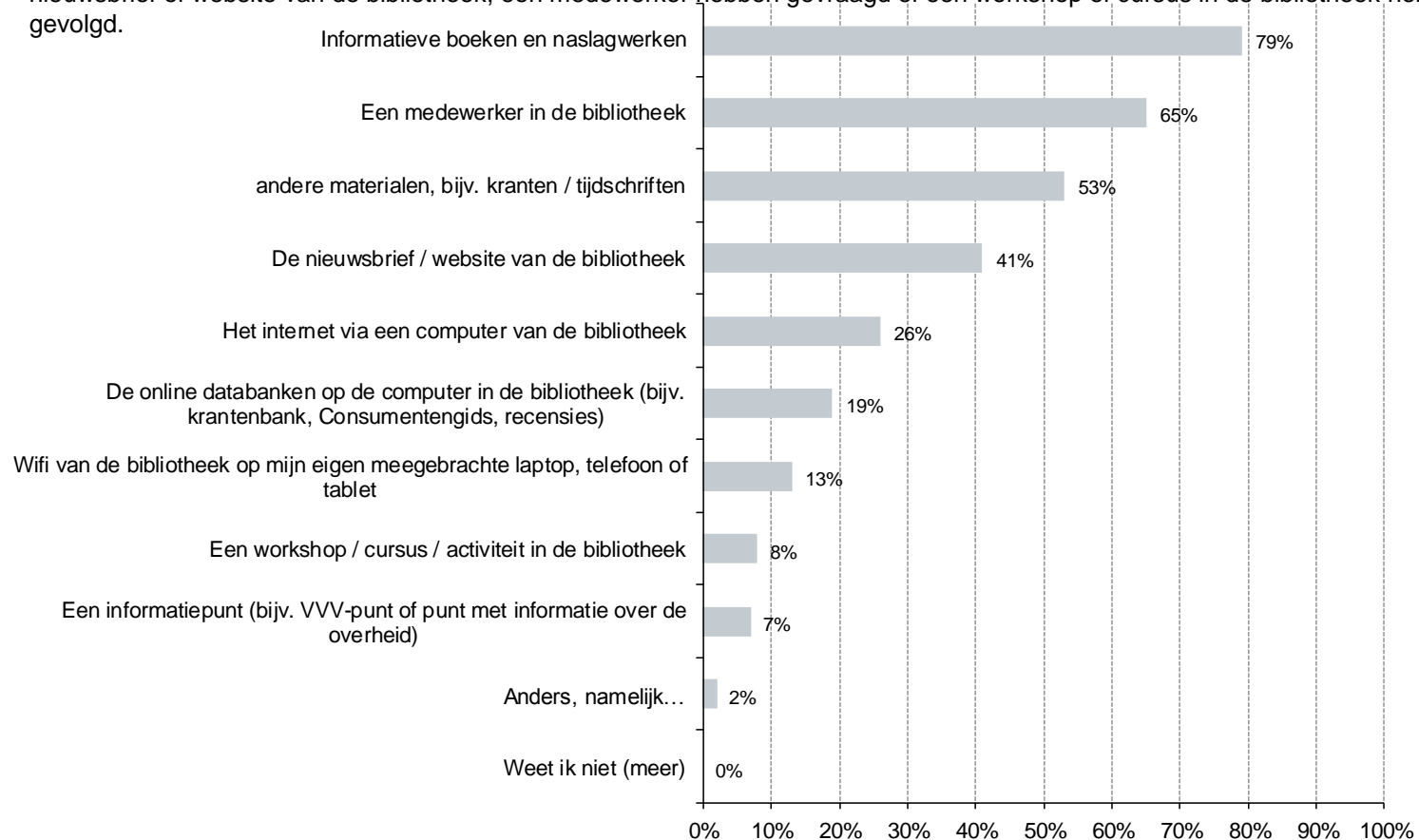
Mannen hebben vaker dan vrouwen ter plekke in de bibliotheek materialen gelezen/ingezien, terwijl vrouwen vaker van huis uit de digitale diensten van de bibliotheek hebben gebruikt, hebben rondgesnuffeld en de kinderafdeling hebben bezocht. De kinderafdeling is vooral bezocht door panelleden tot 55 jaar. Jongeren tot 35 jaar hebben relatief vaak ter plekke digitale diensten gebruikt, gestudeerd of huiswerk gemaakt op een werkplek en gekopieerd/gescand/geprint en relatief weinig ter plekke informatie gezocht. 65 plussers hebben vaker dan de anderen ter plekke materialen gelezen / ingezien en minder vaak ter plekke of vanuit huis digitale diensten gebruikt en rondgesnuffeld.

"Van welke bibliotheekdiensten heeft u de afgelopen 12 maanden gebruik gemaakt?"

6.2 1 op de 4 heeft in de bibliotheek informatie gezocht, vooral met behulp van informatieve boeken, medewerkers en andere materialen

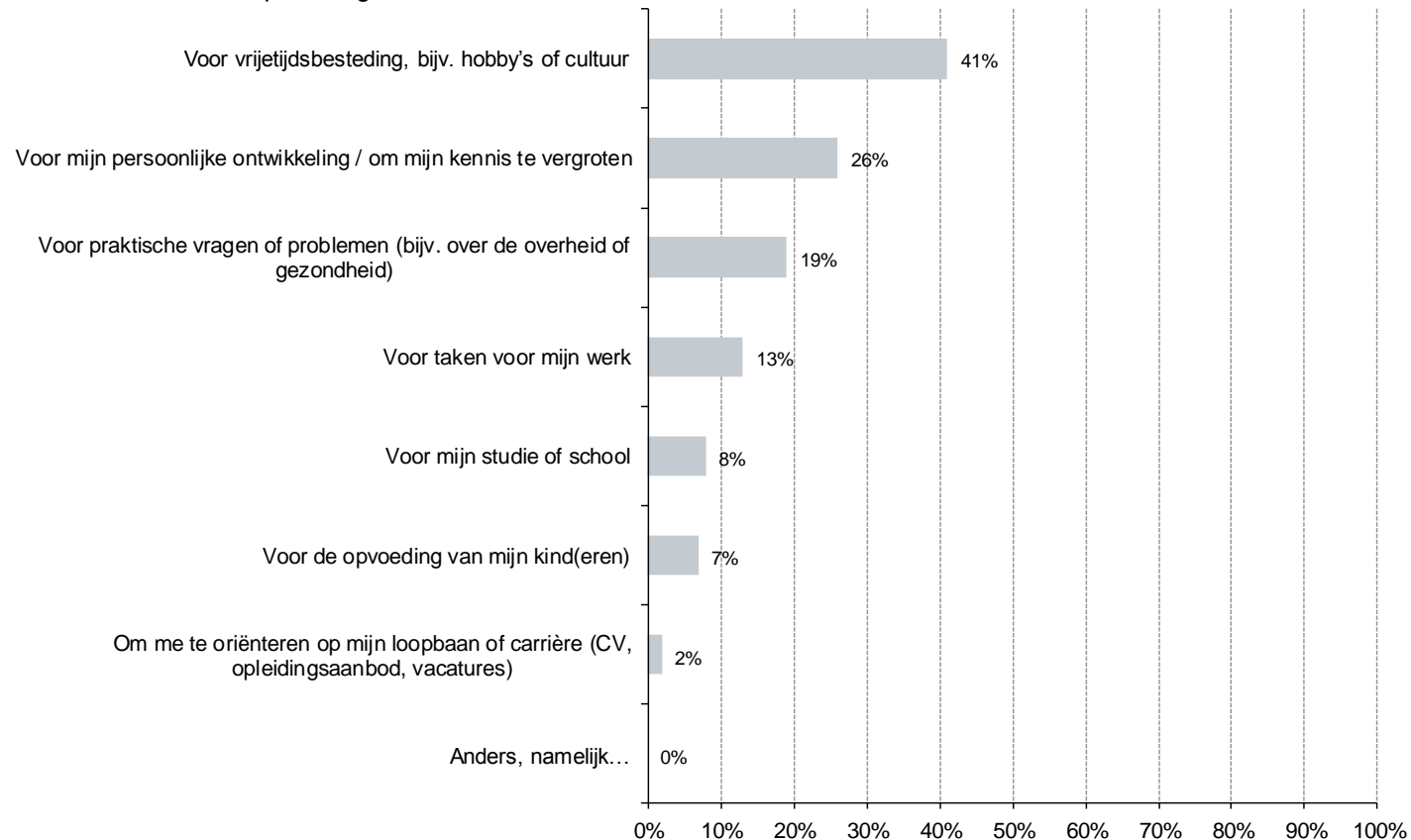
Leden tot 35 jaar hebben relatief vaak gebruik gemaakt van internet via bibliotheekcomputers of wifi en van de online databanken op de bibliotheekcomputers, terwijl leden boven de 35 jaar vaker hebben gezocht in materialen zoals kranten en tijdschriften, de nieuwsbrief of website van de bibliotheek, een medewerker hebben gevraagd of een workshop of cursus in de bibliotheek hebben gevolgd.

"Welke informatiebronnen of hulpmiddelen heeft u in de bibliotheek gebruikt om informatie te zoeken of raadplegen?"
Indien ter plekke informatie gezocht (n=5.831)

6.2 De informatie zoeken leden vooral voor vrijetijdsbesteding, persoonlijke ontwikkeling of praktische vragen

Vrouwen zoeken iets vaker informatie voor hun werk of voor de opvoeding van kinderen. Panelleden tot 35 jaar hebben de informatie relatief vaak nodig voor school/studie of om zich te oriënteren op hun loopbaan. Leden tussen 35 en 55 zoeken vaker dan de anderen informatie voor de opvoeding van kinderen en leden tussen de 35 en 65 voor taken voor hun werk.

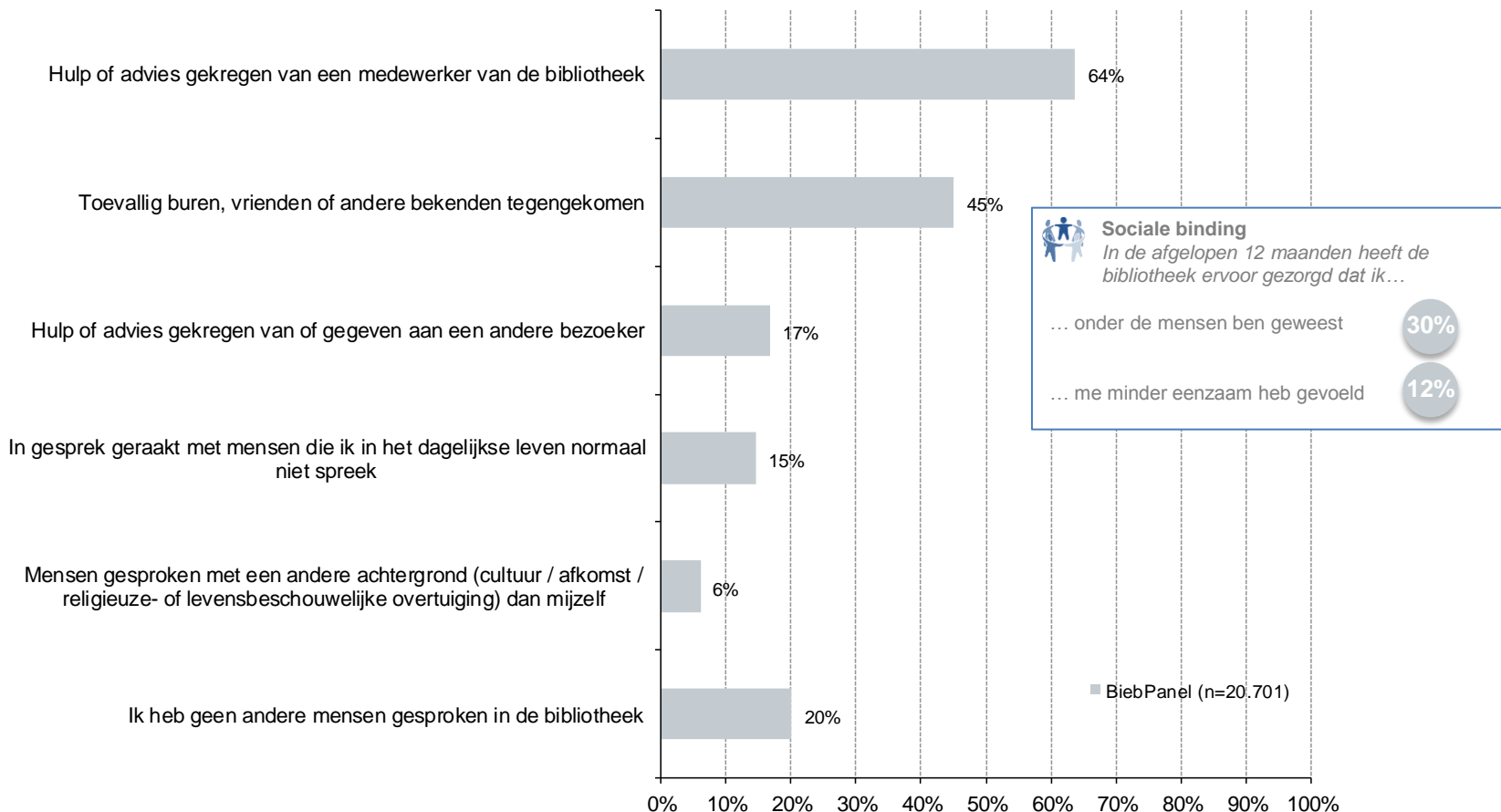

"Waarvoor had u de informatie die u in de bibliotheek zocht nodig?"

Indien ter plekke informatie gezocht of informatiepunt bezocht (n=6.243)

6.3 Ontmoetingsfunctie komt ook naar voren, bijv. toevallig bekenden tegenkomen of in gesprek raken met mensen die panelleden normaal niet spreken

Vrouwen hebben over het geheel genomen wat meer ontmoetingen gehad in de bibliotheek dan mannen. Ook leden ouder dan 35 jaar hebben meer mensen ontmoeten of gesproken in de bibliotheek dan de jongste leeftijdsgroep.

"Wat voor soort ontmoetingen heeft u de afgelopen 12 maanden in de bibliotheek gehad met andere mensen?"

Steekproef

Samenstelling Steekproef (1)

Verdeling over bibliotheken en responspercentage

voor bibliotheken

ProBiblio

	Uitgenodigd		Respons
	n	n	%
BiebPanel	35.299	17.287	49%
Groningse bibliotheken	1235	595	48%
Openbare Bibliotheek Amsterdam	1210	494	41%
de Bibliotheek Zuid-Kennemerland	991	472	48%
de Bibliotheek Gelderland Zuid	614	395	64%
de Bibliotheek AanZet	974	380	39%
de Bibliotheek Enschede	494	326	66%
de Bibliotheek Utrecht	718	321	45%
de Bibliotheek Eemland	695	318	46%
de Bibliotheek Kennemerwaard	688	316	46%
de Bibliotheken Mar en Fean	508	308	61%
IDEA Bibliotheek	787	306	39%
Stadsbibliotheek Groningen	586	303	52%
de Bibliotheek Rotterdam	646	299	46%
de Bibliotheek aan de Vliet	514	298	58%
de Bibliotheek Arnhem	443	295	67%
Bibliotheek Den Haag	657	290	44%
Stadkamer (Zwolle)	690	289	42%
De Bibliotheek Noord-Veluwe	420	288	69%
BplusC Leiden	694	285	41%

	Uitgenodigd		Respons
	n	n	%
de Bibliotheek Bollenstreek	635	283	45%
Bibliotheken Midden-Fryslân	641	278	43%
De Bieb voor de Zaanstreek	638	274	43%
KopGroep Bibliotheken	609	272	45%
de Bibliotheek Rivierenland	670	268	40%
de Bibliotheek Lek en IJssel	595	260	44%
de Bibliotheek Gouda	532	257	48%
Bibliotheek Zoetermeer	587	251	43%
Bibliotheek Hilversum	545	250	46%
Bibliotheek Waterland	484	250	52%
de Bibliotheek Veluwezoom	363	250	69%
de Bibliotheek Amstelland	619	246	40%
de Bibliotheek Z-O-U-T	613	244	40%
de Bibliotheek Noordwest Veluwe	357	243	68%
de Bibliotheek Angstel, Vecht en Venen	539	239	44%
Westfriese Bibliotheken	598	238	40%
de Bibliotheek Hengelo	346	238	69%
Bibliotheken Noord Fryslân	469	235	50%
de nieuwe bibliotheek (Almere)	610	229	38%
de Bibliotheek Deventer	602	223	37%

Samenstelling Steekproef (2)

Verdeling over bibliotheken en responspercentage

voor bibliotheken

ProBiblio

	Uitgenodigd		Respons
	n	n	%
de Bibliotheek Het Groene Hart	538	223	41%
CODA Bibliotheek	606	219	36%
de Bibliotheek Zuidoost Fryslân	449	217	48%
de Bibliotheek aan den IJssel	471	211	45%
Bibliotheek IJmond Noord	502	199	40%
Bibliotheek De Meierij	242	190	79%
de Bibliotheek Rijn en Venen	226	186	82%
de Bibliotheek Katwijk	468	181	39%
de Bibliotheek Hoeksche Waard	478	179	37%
Bibliotheek Zuid-Hollandse Delta	409	179	44%
Bibliotheek Velsen	432	177	41%
de Bibliotheek Achterhoekse Poort	243	173	71%
de Bibliotheek Haarlemmermeer	468	165	35%
de Bibliotheek Kampen	420	155	37%
de Bibliotheek Hardenberg	219	155	71%
de Bibliotheek Emmen	233	155	67%
Bibliotheek Boekenberg Spijkenisse	394	152	39%
de Bibliotheek Almelo	203	138	68%
Graafschap Bibliotheken	194	131	68%
Cultura Ede	186	128	69%

	Uitgenodigd		Respons
	n	n	%
de Bibliotheek West Achterhoek	175	127	73%
de Bibliotheek Brummen/Voorst	168	119	71%
de Bibliotheek Oost-Achterhoek	158	107	68%
de Bibliotheek Oldenzaal	138	100	72%
de Bibliotheek Hoogeveen	147	96	65%
de Bibliotheek Kop van Overijssel	145	91	63%
de Bibliotheek Dalfsen-Nieuwleusen	131	86	66%
de Bibliotheek Tynaarlo	112	85	76%
de Bibliotheek Raalte	139	82	59%
de Bibliotheek Hof van Twente	150	81	54%
de Bibliotheek Coevorden	109	78	72%
de Bibliotheek Gemeente Nijkerk	126	77	61%
de Bibliotheek Barneveld	102	73	72%
de Bibliotheek Rijssen-Holten	122	73	60%
de Bibliotheek Meppel	112	72	64%
de Bibliotheek Montferland	104	69	66%
de Bibliotheek Twenterand	108	65	60%
de Bibliotheek Wolden	91	65	71%
de Bibliotheek Ommen	100	63	63%
de Bibliotheek Noordenveld	93	62	67%

Samenstelling Steekproef (3)

Verdeling over bibliotheken en responspercentage

voor bibliotheken

ProBiblio

	Uitgenodigd		Respons
	n	n	%
de Bibliotheek Olst-Wijhe	82	59	72%
de Bibliotheek Westerveld	87	59	68%
de Bibliotheek Zwartewaterland	89	54	61%
de Bibliotheek Wierden	75	54	72%
de Bibliotheek Midden-Drenthe	81	52	64%
de Bibliotheek Aa en Hunze	83	51	61%
de Bibliotheek Wijchen	57	42	74%
de Bibliotheek Losser	62	40	65%
de Bibliotheek Borger-Odoorn	59	37	63%
de Bibliotheek Staphorst	69	29	42%
de Bibliotheek Scherpenzeel	23	16	70%
de Bibliotheek Groesbeek	5	4	80%

Niet BiebPanel bibliotheken	Uitgenodigd		Respons
	n	n	%
Theek 5	6006	823	14%
de Bibliotheek De Groene Venen	6418	809	13%
Bibliotheek Dommeldal	5447	779	14%
Bibliotheek Oostland	5181	694	13%
Bibliotheek Naarden-Bussum	4749	553	12%
De Bibliotheek	3305	356	11%

Samenstelling Steekproef (4)

Verdeling leeftijd en geslacht

voor bibliotheken

ProBiblio

Aantal deelnemers	
n=	BiebPanel 21.301
Leeftijd	
	BiebPanel
16 tot 35 jaar	7%
35 tot 55 jaar	34%
55 jaar tot 65 jaar	27%
65 jaar of ouder	32%
Onbekend	0%
Gemiddelde leeftijd	
	BiebPanel 56,7
Geslacht	
	BiebPanel
Man	23%
Vrouw	77%

Voor informatie over BiebPanel of dit onderzoek: onderzoek@probiblio.nl